

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

Důvody umístění dětí do Dětského domova v Budkově v letech 2006–2016

Vedoucí práce: doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Autor práce: Moltašová Dagmar

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 3., forma studia kombinovaná

2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 20. 3. 2018

.....

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Davidu Urbanovi, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, za ochotu a konzultace.

Obsah

Úvod.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Rodina.....	9
1.1 Vymezení rodiny.....	9
1.2 Funkce rodiny.....	9
1.3 Základní potřeby dítěte	11
1.4 Poruchy funkce rodiny	12
1.5 Sanace rodiny	14
2 Náhradní rodinná péče	16
2.1 Vymezení náhradní rodinné péče.....	16
2.2 Druhy náhradní rodinné péče	16
2.2.1 Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče.....	16
2.2.2 Pěstounská péče	17
2.2.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu	17
2.2.4 Osvojení.....	18
2.2.5 Poručenství.....	18
3 Ústavní péče.....	19
3.1 Vymezení ústavní péče	19
3.2 Typy ústavní péče	20
3.2.1 Dětský domov do 3 let věku	20
3.2.2 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	20
3.2.3 Diagnostický ústav.....	20
3.2.4 Diagnostický ústav pro mládež.....	21
3.2.5 Dětský domov se školou	21
3.2.6 Výchovný ústav	21
3.3 Dětský domov jako jedna z alternativ ústavní péče.....	22
EMPIRICKÁ ČÁST	24
4 Metodika vlastní výzkumné sondy	24
4.1 Charakteristika místa výzkumné sondy	25
5 Důvody umístění dětí do DD Budkov v období 2006–2016	27

5.1	Nedostatečná nebo nezvládnutá péče rodičů.....	27
5.1.1	Kazuistika – nedostatečná nebo nezvládnutá péče rodičů	28
5.1.2	Kazuistika – nedostatečná nebo nezvládnutá péče rodičů	30
5.2	Neúměrné trestání dítěte	31
5.2.1	Kazuistika – neúměrné trestání dítěte	32
5.3	Nezvládání výchovných problémů dítěte.....	33
5.3.1	Kazuistika – nezvládání výchovných problémů dítěte	34
5.4	Výkon trestu rodiče	35
5.4.1	Kazuistika – výkon trestu rodiče	36
5.5	Umístění na vlastní žádost dítěte.....	37
5.5.1	Kazuistika – umístění na vlastní žádost dítěte	37
6	Diskuse.....	39
	Závěr	42
	Seznam použitých zdrojů.....	43
	Seznam příloh	46
	Příloha I. – Příčiny umístění dětí do Dětského domova Budkov v jednotlivých letech .	47
	Příloha II. – Shrnutí výsledků výzkumu v jednotlivých letech.....	54
	Abstrakt.....	58
	Abstract.....	59

Úvod

Téma bakalářské práce zní „Důvody umístění dětí do Dětského domova v Budkově v letech 2006–2016“. Toto téma mi ke zpracování doporučil můj zaměstnavatel, tedy ředitel Dětského domova v Budkově, kde pracuji téměř dvacet let na pozici sociální pracovníce. Zpracovávám také statistiku a různá hlášení ohledně počtu přijatých a propuštěných dětí. Z toho ale nelze vyčíst důvody, proč byly děti z rodin umístěny do dětského domova. Zvolila jsem období deseti let, tj. období od roku 2006 do roku 2016, což činilo soubor 70 přijatých dětí z 51 rodin.

V bakalářské práci se nebudu zabývat statistickým srovnáním s důvody v celostátním měřítku. Ředitele DD Budkov, jakožto zadavatele tématu, vyloženě zajímá zastoupení jednotlivých důvodů umístění v určitém období v tomto zařízení a jejich souvztažnost s poruchou funkce rodiny. Toto téma často otevírají návštěvníci či sponzoři dětského domova, kteří se ptají, proč jsou děti v našem dětském domově. I když je problematika dětských domovů v současnosti velmi aktuální, v obecném povědomí stále přetrvávají nejrůznější omyly, které se o dětech v dětském domově tradují. Například, že v dětském domově žijí většinou sirotci, nebo že převážnou část jeho obyvatel tvoří Romové.

V teoretické části se budu věnovat instituci rodiny, jakožto společenství zodpovědného za výchovu dětí. Budu se zabývat jak rodinou, která plní svoje funkce a uspokojuje základní potřeby dítěte, tak i rodinou, která v plnění svých povinností k dítěti nějakým způsobem selhala. Rodina je instituce, která zásadním způsobem ovlivňuje vývoj dítěte, někdy to ale může být i ovlivňování negativní. Hájit zájem dítěte je pak zásadním úkolem společnosti, někdy i na úkor jeho odloučení od rodiny.

Dále popíši funkci rodiny a základní potřeby, které dítě ve správně fungující rodině dostává. Základní funkce rodiny je funkce biologicko-reprodukční, která je potřebná z hlediska pokračování nové generace. Funkce sociálně-ekonomická je důležitá k zajištění fyzických potřeb dítěte. Funkce ochranná má za úkol zajistit dítěti potřebu hygienickou a zdravotní. Socializačně-výchovná funkce rodiny připraví dítě na vstup do praktického života a emocionální funkce mu vytvoří potřebné citové zázemí.

Základní systém potřeb dítěte je obsahem další kapitoly mé práce. Jsou zde vyjmenovány potřeby, které každá funkční rodina svým dětem zabezpečuje. Mezi tyto

potřeby patří v první řadě zajištění výživy a zajištění ochrany před nepříznivými vlivy. Dále potřeba bezpečí a stability prostředí. V neposlední řadě pak potřeba zajištění podnětného prostředí k sociálnímu učení dítěte a k rozvíjení jeho vztahu k budoucnosti.

Poté přejdu k rozdělení poruch funkce rodiny, která ve svém důsledku může zapříčinit nutnost odebrání dítěte. Popíši čtyři základní poruchy funkce rodiny, tedy poruchu biologicko-reprodukční funkce, sociálně-ekonomické funkce, emocionální funkce a poruchu socializačně-výchovné funkce. Při nefunkčnosti rodiny dochází často ke kombinaci těchto poruch.

Důležitou kapitolou, kterou dále popisuji, je sanace rodiny. Sanace je chápána jako prevence, pomoc a podpora v nepříznivé životní situaci a zároveň by měla pomoci k zachování rodiny jako celku a k zamezení nutnosti odebrání dítěte. Z pozice sociální pracovníce dětského domova také vím, jak je důležitá sanace v případě, kdy dítě je z rodiny odebráno. Zde se pomoc rodině odehrává ve dvou rovinách. Za prvé: v zachování a umožnění co nejčastějšího styku dítěte s rodiči, za druhé: v pomoci rodině upravit si své poměry natolik, aby dítě mohlo být do rodiny co nejdříve vráceno. Pokud se nepodaří zachovat rodinu pohromadě a je z nějakého závažného důvodu nutno dítě od rodiny oddělit, volí se pro dítě nejlepší možné řešení. Odebrání dítěte z rodiny řeší vždy soudní rozhodnutí.

Moje práce pokračuje popsáním možností, které má k dispozici soud při rozhodování o umístění dítěte. Soud také nejdříve zkoumá, zda není možné svěřit dítě do péče osoby z blízkého okolí dítěte, nejlépe příbuznému dítěte. Pokud se tato osoba nenajde, jeví se jako další možnost náhradní rodinná péče, jejíž druhy a možnosti popisuji v další části práce. Jedná se o pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu. Tento typ péče předpokládá pokračující vztahy mezi původní rodinou a dítětem, pěstoun zastupuje dítě jen v běžných záležitostech. Dalším druhem náhradní rodinné péče je osvojení, kdy dítě v rodině získává stejné postavení jako dítě vlastní. Poslední možností náhradní rodinné péče je poručenství, kdy se noví rodiče stávají zákonnými zástupci dítěte.

Někdy ovšem není jiná možnost než umístit dítě do kolektivního zařízení. Je to například u velkých sourozeneckých skupin, kde se pěstounská či jiná péče nedaří zajistit nebo u dětí s výchovnými či zdravotními problémy, kde je nutná přítomnost odborných pracovníků.

V dalších kapitolách tedy zmiňuji péči ústavní, která je sice nejméně vhodná, nicméně často pro dítě důstojnější než jeho vlastní rodina. Práce tedy pokračuje popisem možností umístění do ústavních zařízení. Patří sem dětský domov do 3 let věku dítěte, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, diagnostický ústav pro děti školního věku, diagnostický ústav pro mládež, dětský domov se školou a výchovný ústav. Podrobněji popíši umístění do dětského domova, jeho charakteristiku a provoz. Tímto vyčerpám teoretickou část tématu. V teoretické části se opírám o odbornou literaturu, internetové zdroje, stávající zákony a zkušenosti z vlastní praxe.

V empirické části nejprve popíši metodiku, kterou jsem použila ke zjištění příčin, které vedly k umístění dětí do tohoto domova. Výzkumnou sondu provedu pomocí sekundární analýzy dat, tedy pomocí studia příslušných dokumentů, které mám o dětech k dispozici. Z dokumentace vyhledám, utřídím a popíši důvod umístění dětí z rodiny do Dětského domova Budkov. Hlavními zdroji informací jsou zprávy odboru sociálně-právní ochrany dětí, zprávy ze škol, odborné posudky lékařů a psychologů, rozsudky jednotlivých soudů a individuální plány dětí.

Poté v krátkosti popíši místo výzkumného šetření, tedy Dětský domov Budkov, jeho historii a současný stav.

Cílem mé práce je zjistit důvody umístění dětí v rozmezí let 2006 až 2016 do Dětského domova Budkov. Dále tyto důvody porovnam s popsány poruchami funkcí rodiny a uvedu, v jakém poměru se jednotlivé poruchy objevily v souvislosti s odebráním dítěte z rodiny.

Kazuistiky, které nejvíce charakterizují jednotlivé důvody umístění, zařadím vždy pod konkrétní popsany důvod. S ohledem na zachování anonymity a s ohledem na ochranu osobních údajů jsem v kazuistikách změnila jména dětí.

Krátký popis příčin umístění z jednotlivých let a sumarizaci přidám jako přílohu I. a II. bakalářské práce.

Na závěr navrhu, k jakému účelu může posloužit vypracování mé bakalářské práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Rodina

Největším vkladem, který můžeme dětem do života dát, je základní životní jistota, kterou by děti měly získat v rodině. Rodina je nestarší lidskou společenskou institucí. Vznikla kdysi v pradávných dobách, a vznikla nejen z přirozeného pudu pohlavního, ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat, připravovat pro život.¹

1.1 Vymezení rodiny

I na počátku nového století zůstává rodina nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí, a to přes všechny problémy a peripetie, kterými ve svém historickém vývoji prošla. Je nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci, stojí na počátku rozvoje osobnosti a v rozhodující fázi ji ovlivňuje.²

Vymezení rodiny jako malé primární sociální skupiny je velmi obtížné, protože přestávají platit tradiční kritéria. Výrazně přibývá soužití, kdy institucionální spojení zákonným manželským svazkem není nutnou podmínkou společného života. Přibližně třetina dětí se rodí mimo legitimní manželství.³

Dá se říci, že rodina je přirozené prostředí, do něhož se člověk rodí, aniž si člověk mohl vybrat jiné⁴, a také, že úkolem rodiny je existenční a materiální zabezpečení členů rodiny⁵ a výchova dětí.⁶

1.2 Funkce rodiny

„To, co charakterizuje funkční rodinu, není absence problémů, ale účinný způsob jejich zvládnutí.“⁷

---

¹ Srov. MATĚJČEK, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, s. 15–17.

² Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*, s. 79.

³ Srov. Tamtéž, s. 80.

⁴ Srov. Tamtéž, s. 80.

⁵ Srov. HINTNAUS, L. *Člověk a rodina: smysl a funkce rodiny: anatomie, fyziologie a patologie lidské rodiny*, s. 8.

⁶ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*, s. 302.

⁷ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 76.

Funkce rodiny v dnešní společnosti:

- **Biologicko-reprodukční** – tato funkce je důležitá jak pro jedince, tak pro společnost. V posledních letech nastává pokles v počtu narozených dětí, děti jsou často vnímány jako překážka v profesním růstu a v seberealizaci. Mnoho párů přivede na svět pouze jedno dítě, nebo o dítěti ani neuvažují.
- **Sociálně-ekonomická** – členové rodiny se na jedné straně zapojují jako účastníci výrobního procesu, na druhé straně jsou pak důležitým spotřebitelem významným pro trh. Pokud dojde v rodině k poruše ekonomické funkce, může dojít k hmotnému nedostatku této rodiny.
- **Funkce ochranná (zaopatřovací, pečovatelská)** – slouží k zajištění biologických, hygienických a zdravotních potřeb všech členů rodiny. Po roce 1989 dochází k větší zainteresovanosti rodiny v této funkci, kterou dříve přejímal zčásti stát. Jedná se například o preventivní lékařské a zubní prohlídky, očkování apod.
- **Socializačně-výchovná funkce** – jedná se zde o osvojování si základních návyků a způsobů chování běžných ve společnosti a přípravu dítěte na vstup do praktického života.
- **Rodina jako instituce, která pamatuje na rekreaci, relaxaci, zábavu** – tato funkce má ze všech členů rodiny největší význam pro děti. Posuzuje se v množství volného času stráveném rodinou pohromadě, při zájmových činnostech či dovolené.
- **Emocionální funkce rodiny** – tato funkce je zásadní a nezastupitelná. Pocit lásky, bezpečí, jistoty a potřebné citové zázemí nedokáže zajistit žádná jiná instituce. Lze ovšem vysledovat, že v poslední době přibývá rodin, které tuto funkci téměř neplní nebo jen s velkými obtížemi.⁸

Pouto rodičovství existuje i v soužití, v nichž žije jeden dospělý s dítětem nebo s dětmi. Na rozdíl od partnerského pouta je rodinné pouto definitivní, rodičovská práva jsou respektována i v péči ústavní.⁹

---

⁸ Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*, s. 81–83.

⁹ Srov. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*, s. 13.

1.3 Základní potřeby dítěte

Děti toho potřebují mnoho, ale především jistotu ve vztahu k lidem, kterým by na nich mělo velice záležet.¹⁰

Čeští psychologové Matějček a Kovařík vytvořili tento základní systém potřeb dítěte, který je doplněn výčtem podmínek pro jejich uspokojení:

- Okruh fyzických potřeb – jedná se o zajištění výživy a o ochranu před nepříznivými vlivy fyzického i sociálního prostředí.
- Potřeba bezpečí – je dána silnou emocionální vazbou na blízkou osobu, nejlépe biologického rodiče, na jeho láskyplný vztah s dítětem.
- Potřeba stability a přehlednosti prostředí – znamená existenci domova a institucí působící na dítě se stabilní strukturou a jasnými pravidly.
- Potřeba učit se – patří sem zajištění podnětného prostředí, které dává příležitost k sociálnímu učení dítěte a učení se morálce.
- Potřeba životní perspektivy – je daná existencí příležitosti pro rozvíjení vztahu k budoucnosti, do sféry širšího společenství.¹¹

Specifické potřeby a práva dítěte potřebují i specifickou právně vymezenou ochranu. Proto byl v roce 1989 na zasedání Valného shromáždění OSN přijat dokument Úmluva o právech dítěte. U nás vstoupila v platnost v roce 1991. V dokumentu se nacházejí oblasti týkající se existenčních otázek, vlastní identity, uspokojování základních biologických potřeb, práva na individualitu. Dále na ochranu před negativními dopady světa dospělých, na vyloučení diskriminace kteréhokoliv dítěte, právo na život a rozvoj v nejvyšší možné míře apod.¹²

V České republice dále zajišťují sociálně-právní ochranu dětí orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Patří sem obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, MPSV ČR a ve vztahu k cizině Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí.¹³

„Sociálně-právní ochrana dětí (SPOD) je soubor zákonem upravených činností směřujících k ochraně a zajištění práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,

---

¹⁰ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*, s. 9.

¹¹ Srov. Tamtéž, s. 126.

¹² Srov. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*, s. 114–115.

¹³ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*, s. 459.

*ochranu oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. SPOD je upravena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, a je převážně poskytována bezplatně. Dítětem se rozumí nezletilá osoba mladší 18 let.*¹⁴

1.4 Poruchy funkce rodiny

Nyní od diagnostikování a diagnózy rodiny upouští, aby se vyhnulo osudovému označení rodiny, které by zejména pro děti mohlo mít dlouhodobé nepříznivé následky. Určitou užitečnost přikládá výrazu mnohoproblémová rodina.¹⁵ Pro účely této bakalářské práce se ale podržím staršího rozlišení funkčnosti rodiny, které se stále používá.

Na základě Dunovského dotazníkového šetření funkčnosti rodiny jsou rodiny rozděleny na:

- Funkční rodiny – v dnešní populaci je tvoří asi 85 %.
- Problémové rodiny – asi 12–13 % populace.
- Dysfunkční rodiny – asi 2 % populace.
- Afunkční rodiny – asi 0,5 % populace.

Dotazník funkčnosti rodiny je metoda pro zjišťování úrovně funkčnosti rodiny podle osmi diagnostických kritérií, které se bodově ohodnotí.

Do těchto kritérií patří:

- složení rodiny,
- stabilita rodiny,
- sociálně-ekonomická situace,
- osobnost rodičů,
- osobnost sourozenců,
- zájem dítěte,
- péče o dítě,
- osobnost dítěte.¹⁶

---

¹⁴ MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*, s. 459.

¹⁵ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*, s. 43

¹⁶ Srov. DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*, s. 13–22

Funkce rodiny je porušena, jestliže rodina neplní jednu nebo souběžně více svých základních funkcí. Mezi základní a zásadní poruchy funkce rodiny patří:

- **Porucha biologicko-reprodukční funkce.** Může zde jít o situaci, kdy rodina nemůže nebo dokonce nechce mít vlastní děti. Další případ poruchy této funkce představuje nezodpovědné rození dětí do velmi nepříznivých životních podmínek, anebo případ, kdy se narodí dítě více či méně postižené, ať již tělesně, duševně nebo smyslově.
- **Porucha sociálně-ekonomické funkce.** Jednoduše se dá říct, že rodiče nedokážou svou rodinu ekonomicky zabezpečit. Je zde ale potřeba rozlišit, zda nemohou, anebo se o to nijak zvlášť nesnaží. Často tento problém zapříčiní záměrné vyhýbání se pracovním příležitostem, alkoholismus jednoho nebo obou rodičů, narkomanie nebo jiné delikventní chování.
- **Porucha emocionální funkce.** Tato porucha zasahuje do všech ostatních sfér života rodiny, je zdrojem většiny rodinných poruch. Dítě, které potřebuje především vyrovnanou rodinnou atmosféru, citové zázemí a pocit bezpečnosti a jistoty, je zasaženo rozchodem rodičů, nedostatečným zájmem rodičů, či dokonce týráním a zneužíváním.
- **Porucha socializačně-výchovné funkce.** Příčiny této poruchy se rozdělují na poruchy objektivní – na vůli rodičů nezávislé a na subjektivní – na vůli rodičů závislé.

Jedná se o případy, kdy:

- Rodiče se **nemohou** starat o dítě – příčiny mohou být různé. Jednou z příčin může být nemoc, invalidita nebo úmrtí jednoho či obou rodičů. Dále to může být rozpad rodiny z důvodu rozvodu nebo z důvodu výkonu trestu.
- Rodiče se **nedovedou** starat o dítě – zde je problém v rodinném systému nebo osobnosti rodiče – například rodič je příliš mladý a nezralý. Patří sem i situace, kdy rodiče své dítě nezvládají (záškoláctví), anebo si nevědí rady s péčí o handicapované dítě.
- Další poruchou péče o dítě je, když se rodiče o dítě **nechtějí** starat. V těchto případech je zájem o dítě minimální nebo žádný. V hierarchii hodnot těchto rodičů není dítě na prvních pozicích v jejich hodnotovém systému.

- Pokud se rodiče o dítě **nadměrně** starají, může to vést u těchto dětí k tomu, že jsou rozmazlené, mají utlumenou aktivitu rozvoje osobnosti, nejsou připraveny na život, nerespektují své okolí.¹⁷

Samostatnou kapitolou je týrání, zneužívání a zanedbávání dětí ve vlastních rodinách. Souhrnně je to označováno jako syndrom CAN. Mluví se o něm, když v důsledku nenáhodného jednání rodičů dochází k poškození fyzického, psychického nebo sociálního stavu a vývoje dítěte.¹⁸

Primární příčiny selhání rodiny také jsou:

- zneužívání návykových látek (nejčastěji alkoholismus),
- prostituce matky,
- zanedbávání, zneužívání a týrání dítěte,
- nezvládnutá výchova (nepřipravenost rodičů, handicap dítěte, výchovné poruchy a jiné),
- nízká sociální úroveň rodiny,
- trestná činnost rodičů.¹⁹

1.5 Sanace rodiny

Sanace rodiny je jednou z metod preventivní sociální práce s rodinou, která podporuje její fungování a zachování.

Termín sanace rodiny vznikl poměrně nedávno. Ještě před rokem 1989 se používal termín sociální práce s rodinou, kdy metody této práce byly postaveny na direktivním, autoritativním postavení sociálních pracovníků vůči ohrožené rodině.²⁰

Sanace rodiny je „soubor opatření sociálně právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen. Důsledkem neřešené nebo akutní situace ohrožení dítěte může být jeho umístění mimo rodinu. Základním principem sanace rodiny je podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině.“²¹

¹⁷ Srov. DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*, s. 13–22.

¹⁸ Srov. Kolektiv autorů. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*, s. 9.

¹⁹ Srov. VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice I.: Teoretická východiska*, s. 10.

²⁰ Srov. BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 11.

²¹ BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 18.

Jiná definice sanace rodiny zní: „*Sanace rodiny/podpora rodiny – postupy podporující fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňujících některého člena rodiny kvůli tomu, že někoho ohrožuje, případně kvůli tomu, že je sám někým z rodiny ohrožen. V současnosti v západních zemích převažuje názor promítající se i do praxe sociální práce, že sanace rodiny by měla být metodou první volby u většiny případů, kdy je sociální služba kontaktována kvůli výskytu domácího násilí. Sanace rodiny má však mnohem širší pole působnosti, např. jako postup doplňující léčbu závislosti u dospělých lidí. Práce s rodinou může mít formu podpory od zaškoleného dobrovolníka, terapie poskytované profesionálem celé rodině nebo někomu z rodiny v domácím či jiném prostředí, služby poskytované rodinám (např. docházka dětí do specializovaných denních center, přípravné vzdělávání dětí před vstupem do školy, docházka do mateřských a rodinných center).*“²²

Jako cíl sanace se v první řadě jeví zachování rodiny jako celku.²³ Sanace rodiny má být v praxi využívána především k prevenci odebrání dětí z rodin do zařízení ústavní výchovy.²⁴

Nemůže ovšem být brána jako nástroj, který umožní zrušení ústavní výchovy, vždy budou existovat situace, kdy dočasné oddělení dítěte od rodičů bude nejlepší možností jak pomoci dítěti. V tomto případě by měla být sanace využita ke snižování citové deprivace dítěte, která vzniká oddělením dítěte od rodiny, proto pomáhá při realizaci kontaktů s dítětem. Dále je třeba pracovat s rodiči na změně jejich rodinných a sociálních podmínek k umožnění návratu dítěte domů.²⁵

---

²² Kolektiv autorů. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*, s. 169.

²³ Srov. BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 18.

²⁴ Srov. Kolektiv autorů. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*, s. 169.

²⁵ Srov. BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 15–18.

2 Náhradní rodinná péče

V souvislosti s tématem náhradní rodinné péče se často používá motto, že skuteční rodiče jsou ti, kteří se s láskou starají. Toto motto praxe mnohokrát potvrdila.

Poznatky odborníků jednoznačně prokazují, že rodina je nejlepším prostředím pro zdravý vývoj dítěte. Náhradní rodinná péče je alternativa pro dítě, které nějakým způsobem přišlo o možnost ve vlastní rodině vyrůstat. I když neexistuje ideální forma náhradní rodinné péče, nemůžeme zpochybnit fakt, že prostředí rodiny je základem jeho zdravého psychického vývoje.

2.1 Vymezení náhradní rodinné péče

Instituce náhradního rodičovství je tak stará jako rodina samotná. Už v dávné historii lidského rodu bylo z nějakého důvodu osiřelé dítě přijímáno za své jinými nevlastními lidmi. Přijetí cizího dítěte se v průběhu kulturního vývoje pojistilo zákony, neboť společnost v tom spatřovala velkou důležitost. V dnešní době máme v České republice velký výběr možností náhradní rodinné péče pro děti, které z nějakého důvodu nemohou vyrůstat v rodině vlastní.²⁶

Může tedy dojít k situaci, kdy se rodiče z důvodu výše popsaných o dítě nemohou, neumí nebo nechťejí starat a sanace rodiny je nedostatečná. V tu chvíli je třeba zajistit dítěti jiné zázemí. Pracovníci OSPOD a potažmo pak soud vždy nejdříve hledá možnost zajistit výchovu dítěte náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, která má vždy přednost před výchovou ústavní.

2.2 Druhy náhradní rodinné péče

System náhradního rodičovství nabízí bohatý výběr možností k zajištění patřičné péče o dítě, které jsou popsány v následujících kapitolách.

2.2.1 Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče

U této formy náhradní rodinné péče nejsou stanovena přesná kritéria. Podmínkou pro svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče je především zájem dítěte. Osoba,

---

²⁶ Srov. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 21.

kteřé má být dítě svěřeno, musí poskytovat zářuku jeho řádné výchovy, přičemž soud dá přednost zpravidla příbuznému dítěte.

2.2.2 Pěstounská péče

Tento typ péče se využívá pro děti, které musely být z vážných důvodů z vlastní rodiny odebrány a nejsou vhodné k osvojení. Jedná se většinou o starší děti nebo děti v sourozenecké skupině. Pěstoun zastupuje dítě jen v běžných záležitostech, jinak musí žádat o souhlas zákonné zástupce dítěte, případně soud.

Pěstounská péče předpokládá rozvíjení vztahů s původní rodinou dítěte. Při úpravě podmínek může biologická rodina opět převzít péči o dítě. Pěstounská péče zaniká zletilostí dítěte. O zrušení pěstounské péče před dosažením zletilosti dítěte dochází rozhodnutím soudu pouze ze závažných důvodů, například když o to požádá pěstoun. Pěstounům stát zajišťuje přiměřenou odměnu a hmotné zabezpečení dítěte.²⁷

Mezi dítětem a pěstounem vzniká vztah, který má význam v několika oblastech. V oblasti uvědomění si svého „já“, v získání jisté vazby, v rozvoji sociability, ve změněném hodnotovém systému ke vzdělávání a v tom, že dítě ví, že se má pro koho měnit a rozvíjet.²⁸

2.2.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Kritéria pro využití pěstounské péče na přechodnou dobu upravuje zákon č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Do rodiny pěstounů na přechodnou dobu se většinou dostane dítě krátce po svém narození nebo dítě, které v rodině pobude krátkou dobu, než se situace v jeho biologické rodině zlepší nebo než bude vyřízena jiná, dlouhodobější forma náhradní rodinné péče. Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle 1 rok. Výjimka nastává v situaci, kdy jsou do téže rodiny později umístěni i sourozenci dítěte. Zde se doba trvání jednoho roku předpěstounské péče odvíjí od příchodu posledního sourozence.²⁹

---

²⁷ Srov. KONEČNÁ, H. *Rodičem kdykoliv a jakkoliv?: průvodce asistovanou reprodukcí a náhradní rodinnou péčí*, s. 100–102.

²⁸ Srov. KUBÍČKOVÁ, H. *Dítě – rodina – instituce, aneb, Jak neztratit budoucnost*, s. 8–9.

²⁹ Srov. Zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění k 30. 12. 1999.

2.2.4 Osvojení

Nejvyšší formou náhradní rodinné péče je osvojení, laicky adopce. Z hlediska práva získává dítě v rodině stejné postavení jako dítě vlastní. Osvojit dítě lze pouze se souhlasem rodičů. Bez souhlasu rodičů pak lze dítě osvojit pouze při splnění zvláštních podmínek, které jsou vymezeny v Občanském zákoníku. Souhlas dítěte s osvojením se vyžaduje u dětí starších 12 let. Osvojitelem může být pouze svéprávná, zletilá osoba. Osvojitel musí zaručovat, že bude dobrým rodičem, a to způsobem svého života a osobními vlastnostmi. Zjišťuje se také, jaké pohnutky vedou osvojitele k osvojení. Na návrh osvojitele pak o osvojení rozhoduje soud. K osvojení nemůže dojít mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a sourozenci.³⁰

2.2.5 Poručenství

Poručníkem ustanovuje soud občana, který se tak stává zákonným zástupcem dítěte. Stává se to v případech, kdy rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, nebo výkon rodičovské odpovědnosti byl omezen nebo pozastaven.³¹

---

³⁰ Srov. KONEČNÁ, H. *Rodičem kdykoliv a jakkoliv?: průvodce asistovanou reprodukcí a náhradní rodinnou péčí*, s. 94–97.

³¹ Srov. Tamtéž, s. 102.

3 Ústavní péče

V historii se vývoj ústavní péče odehrával v úzkém sepětí s politickou a ekonomickou situací a kulturní úrovní té které doby.³²

Již v roce 335 n. l. byl založen útulek pro opuštěné děti v Konstantinopolu, v roce 787 byl zřízen první nalezinec v Miláně. V Čechách se péče o opuštěné děti ujal v 17. století Vlašský špitál v Praze a první nalezinec bych zřízen v roce 1789. V poválečné době byl u nás vytvořen systém ústavní péče, který stanovil jasná kritéria k zařazení jednotlivce do ústavu zdravotního, sociálního či výchovného. Po roce 1989 došlo k výrazným změnám v jejich ideologii, instituce jako taková však zůstává.³³

V poslední době je toto téma velmi diskutováno, ústavní výchova je dnes brána jako poslední alternativa k jiným možným opatřením. Faktem ale je, že ústavní zařízení pro děti v naší republice stále jsou a ještě zřejmě dlouhou dobu budou zapotřebí.

3.1 Vymezení ústavní péče

Umístění dítěte do ústavní péče nastává po dlouhém procesu, ve kterém spolupracuje více složek systému.

Pracovníci orgánů sociálně právní ochrany dětí by měli aktivně vyhledávat ohrožené děti a rodinám těchto dětí poskytovat nebo zprostředkovat odborné poradenství. V případě, kdy je dítě ohroženo na zdraví, životě, jsou ohrožována jeho práva nebo potlačována jeho svoboda, je ústavní péče dobrým řešením, pokud už systém vyčerpal všechny jiné možnosti a jiná opatření nevedla k nápravě. Mezi jiná opatření patří například napomenutí, dohled a povinnost využít pomoci odborného poradenského zařízení. Před nařízením ústavní výchovy má soud přezkoumat, zda není možné výchovu dítěte zajistit jiným způsobem, například v širší rodině, nebo pomocí náhradní rodinné péče, která má mít vždy přednost před výchovou ústavní. Soud při svém rozhodování porovnává závažnost dvou hrozících traumat – trauma ze špatného zacházení nebo trauma ze ztráty domova a kontaktu s nejbližšími lidmi.³⁴

---

³² Srov. MÜHLPACHR, P. *Vývoj ústavní péče: filosoficko-historický pohled*, s. 9.

³³ Srov. Tamtéž, s. 33.

³⁴ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*, s. 32–33.

Na ústavní péči lze nahlížet jako na řešení situace, kdy je třeba z nějakého důvodu oddělit děti od rodičů, aby bylo možné později opět toto soužití obnovit.³⁵

3.2 Typy ústavní péče

Jednotlivé typy zařízení v České republice, ve kterých jsou prováděny výkony ústavní výchovy, spadají do kompetence tří různých resortů. Mají odlišnou právní úpravu, různý systém financování, odlišné metodické pokyny, různé požadavky na zaměstnance a jejich kvalifikaci.

3.2.1 Dětský domov do 3 let věku

Činnost těchto domovů upravuje Zákon o zdravotních službách. Jsou zde umístěny děti do 3 let věku, které nemohou vyrůstat v rodinném prostředí. Jedná se zejména o děti týrané, zanedbávané, zneužívané a ohrožené ve vývoji nevhodným sociálním prostředím nebo děti zdravotně postižené.³⁶

3.2.2 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Pobyt v těchto zařízeních se uskutečňuje na základě:

- rozhodnutí soudu,
- žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností,
- žádosti zákonného zástupce dítěte,
- žádosti dítěte.

Poskytuje se zde okamžitá pomoc a ochrana dítěti, které se ocitlo v ohrožení života nebo které se ocitlo bez péče přiměřené jeho věku. Pobyt dítěte v tomto zařízení nesmí přesáhnout dobu 12 měsíců.³⁷

3.2.3 Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je pobytové diagnostické zařízení pro děti školního věku. Do tohoto zařízení se umísťují děti na základě rozhodnutí soudu. Jedná se o děti s nařízenou ústavní výchovou, uloženou ochrannou výchovou nebo předběžným opatřením

---

³⁵ Srov. ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*, s. 34.

³⁶ Srov. Zákon 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, v platném znění k 8. 12. 2011.

³⁷ Srov. Zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění k 30. 12. 1999.

o umístění. Do diagnostického ústavu se mohou dostat děti i na základě dohody diagnostického ústavu a zákonných zástupců o takzvaném dobrovolném pobytu dítěte. Délka pobytu je individuální podle potřeb dítěte.

Cílem pobytu dítěte v diagnostickém ústavu je komplexní vyšetření dítěte. Na základě výsledků diagnostických, vzdělávacích, terapeutických, výchovných a sociálních zpracuje diagnostický ústav komplexní diagnostickou zprávu. Ta slouží například pro orgány sociálně-právní ochrany dětí k vyhodnocení vhodnosti dítěte k osvojení nebo ke svěření do pěstounské péče, k umístění do jiného vhodného zařízení nebo k předání do další odborné péče.

3.2.4 Diagnostický ústav pro mládež

Diagnostický ústav pro mládež je obdobné zařízení jako diagnostický ústav, s tím rozdílem, že slouží ke komplexnímu vyšetření mládeže od ukončení povinné školní docházky do doby zletilosti. Klienti ústavu mají obvykle vážné výchovné problémy, posláním diagnostického ústavu pro mládež je rozpoznání vážnosti těchto problémů, odhadnutí jejich sociálního vývoje a zjišťování možností znovuzачlenění do společnosti.

3.2.5 Dětský domov se školou

Do dětského domova se školou se umísťují děti s diagnostikovanou poruchou chování plnící povinnou školní docházku. O umístění dětí, kterým byla nařízena ústavní výchova, uloženo předběžné opatření, nebo ochranná výchova, rozhoduje soud.

Cílem dětského domova se školou je reedukace dětí v náhradní péči, zajištění povinné školní docházky a následně úspěšná integrace dětí do standardní společnosti.

3.2.6 Výchovný ústav

Platí zde totéž co u dětského domova se školou. Pouze jsou zde umístěni klienti s výchovnými problémy od doby ukončení povinné školní docházky do zletilosti. Při výchovném ústavu se jako jeho součást zřizuje základní nebo speciální škola, popřípadě i střední škola. Výchovný ústav plní ve vztahu k dětem úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.

3.3 Dětský domov jako jedna z alternativ ústavní péče

Dětský domov pečuje o děti, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině ani v některém z typů náhradní rodinné péče. Umísťují se zde děti, které nemají závažné poruchy chování ve věku zpravidla od 3 nejvýše do 18 let. Na základě rozhodnutí soudu může být ústavní výchova prodloužena do 19 let. Dětský domov poskytuje, na základě žádosti, plné přímé zaopatření i zletilé nezaopatřené osobě připravující se na své budoucí povolání. Do dětského domova mohou být umístěny i nezletilé matky a jejich děti. Primárním důvodem umístění bývají sociální problémy rodiny, často se ale připojují i problémy osobnostní, výchovné a zdravotní.³⁸

Posláním dětského domova je zajistit základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách. Hlavním úkolem je zabezpečit výchovnou, sociální a hmotnou péči.³⁹

Cílem dětského domova je poskytovat dětem standardní podmínky pro jejich celkový vývoj, výchovu a vzdělání. Vytvořit jim prostředí, které poskytuje dítěti sociální, právní a materiální jistoty.

Základní zásadou dětského domova je péče realizována v souladu s nejlepším zájmem dítěte, s ohledem na jeho věk, rozumové schopnosti, duševní a tělesný zdravotní stav a rodinný kontext. Péče je realizována v souladu s individuálními potřebami dítěte. Směřuje k rozvoji samostatnosti, aktivní účasti dítěte ve společnosti, k posilování sebedůvěry, identity dítěte a k rozvoji tělesných, duševních, citových a sociálních dovedností dítěte.⁴⁰

Dětský domov poskytuje dětem plné přímé zaopatření. To znamená ubytování, stravování, ošacení, potřebné učební pomůcky a potřeby pro využití volného času, náklady na zdravotní péči. Dětem poskytuje též kapesné, osobní dary a věcnou pomoc při odchodu zletilých ze zařízení.

---

³⁸ Srov. JANSKÝ, P. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*, s. 116.

³⁹ Srov. Vnitřní dokument Dětského domova Budkov. *Standardy kvality péče o děti*, s. 5

⁴⁰ Srov. Tamtéž, s. 6

Dětský domov je zařízení otevřené veřejnosti. Děti jsou integrovány do běžných základních a mateřských škol. Názor dítěte je respektován i ve svobodném výběru školy a budoucí kariéry, přihlíží se na jeho vzdělávací možnosti.⁴¹

Dítě má možnost přinést si do zařízení své oblíbené předměty a věci denní potřeby, které chce mít u sebe. Rodinka je vybavena jako běžný byt, aby se děti naučily pracovat s běžným zařízením jako je pračka, žehlička, lednička, šicí stroj, vysavač, sporák, šlehač a podobně.

Důležitou roli v dětském domově má vychovatel, který má být pro dítě nejbližším člověkem. Úkolem vychovatele ale není nahrazovat rodiče. Má pomoci dítěti vyrovnat se s minulostí, pomoci mu řešit jeho aktuální problémy a hledat s ním východiska do budoucnosti.⁴²

Profesionální role vychovatele předpokládá kvalifikovanou přípravu na toto povolání a vysoké osobnostní předpoklady. Náplň jeho práce pak zahrnuje kategorie jako je péče, zajištění bezpečnosti, administrativa, profesionální rozvoj a vlastní výchovná činnost s dítětem.⁴³

Vychovatelé podporují a rozvíjejí aktivitu dítěte, jeho zájmy, schopnosti a talent, zapojují děti do zájmové činnosti v dětském domově i mimo něj. Děti jsou vedeny s přihlédnutím k mentalitě a věku k hospodaření, vaření, umí nakupovat, prát, pečovat o svůj zevnějšek. Celkově jsou vedeny k běžnému způsobu života jako v rodině.

Dětský domov aktivně podporuje kontakt dítěte s rodiči a příbuznými. Udržování kontaktu se děje formou návštěv a telefonické, elektronické a listinné korespondence. Spolupráce s rodinou dítěte je realizována primárně prostřednictvím příslušného pracovníka oddělení sociálně právní ochrany dětí dle jeho trvalého bydliště. V zařízení pak ředitelem, sociální pracovníci a vychovateli. Dětský domov pravidelně podává rodičům o dětech informace a projednává s nimi veškerá opatření zásadní důležitosti. V rámci poskytování poradenské péče má zařízení možnost organizovat nebo zúčastnit se případové konference.⁴⁴

---

⁴¹ Srov. Vnitřní dokument Dětského domova Budkov. *Standardy kvality péče o děti*, s. 8

⁴² Srov. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*, s. 109.

⁴³ Srov. PACNEROVÁ, H. a kol. *Vybraná témata vychovatelské praxe: inspirace pro vychovatele v zařízeních ústavní a ochranné výchovy*, s. 25.

⁴⁴ Srov. Vnitřní dokument Dětského domova Budkov. *Standardy kvality péče o děti*, s. 16

Povinností ředitele dětského domova je bezodkladně informovat příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí o dětech, které jsou vhodné pro umístění do náhradní rodinné péče a o dětech, u kterých pominul důvod nařízení ústavní výchovy.

EMPIRICKÁ ČÁST

4 Metodika vlastní výzkumné sondy

Cílem této práce je zjistit příčiny umístění dětí do konkrétního zařízení v časovém období deseti let. Současně tyto příčiny porovnat s popsányi poruchami funkce rodiny.

Metoda, kterou jsem zvolila, je sekundární analýza dat, tedy studium dokladů ze spisové dokumentace dětí z výzkumného vzorku. Moje práce s dokumenty probíhala následovně.

Nejprve jsem si z archivní knihy a ze statistického hlášení na spádový diagnostický ústav vypsalala všechny děti, které byly přijaty ve sledovaných letech. Většina dětí už v dětském domově není, jejich spisy jsem vyhledala v archivu. Každý spis jsem pečlivě prostudovala a zaznamenala si údaje, které mě zajímaly. Informace jsem čerpala hlavně ze soudních rozsudků, kde soud vždy musí zdůvodnit příčinu odebrání dítěte z rodiny. Mnoho doplňujících informací o rodině a o souvisejících důvodech k umístění jsem vyhledala v navrhovaných opatřeních příslušného orgánu sociálně právní ochrany dětí. Také jsem pročetla zprávy ze škol a od odborných lékařů nebo pediatriů. K dokreslení situace mi velmi pomohly individuální plány dětí, které vypracovali pedagogičtí pracovníci v dětském domově.

Zjištěné údaje o každém sledovaném dítěti jsem si zaznamenala tak, abych z nich mohla vyčíst důvod umístění. Tato zkrácená verze zaznamenaných příčin je přílohou č. I. mé bakalářské práce.

Sumarizací dat jsem došla k pěti hlavním příčinám umístění, které se ve vybraném vzorku dětí objevovaly. Pro dokreslení jsem si zaznamenala i to, zda dítě přišlo z úplné nebo neúplné rodiny. Sumarizace dat z jednotlivých let je přílohou č. II.

V bodě 5.1 až 5.5 jsem jednotlivé důvody podrobněji popsala a určila, která funkce rodiny byla porušena. Pečlivým prostudováním každého spisu jsem vybrala, který

případ použiji jako názornou kazuistiku. Takovou kazuistiku, která by byla co nejvíce vypovídající a která mě z nějakého důvodu zaujala. Jména dětí byla změněna vzhledem k zachování anonymity a vzhledem k potřebě ochránit jejich osobní údaje.

4.1 Charakteristika místa výzkumné sondy

Dětský domov v Budkově je školské zařízení rodinného typu. Zřizovatelem je Kraj Vysočina a Dětský domov Budkov je jeho příspěvková organizace.

Dětský domov je umístěn v renesančním zámku, který obklopuje anglický park o rozloze 12 ha. Původní vodní tvrz z r. 1353 byla r. 1555 přestavěna na zámek s arkádovým nádvořím. Na budkovském panství se vystřídalo několik panských rodů – páni z Budkova, Hrubčičtí z Čechtína, Berchtoldové, Krakovští z Kolovrat a Lichtenštejnové. Posledními vlastníky byli Salmové, kterým bylo panství zkonfiskováno. Budkovská větev Salmů vymřela roku 1974 Kristiánem Salmem.

V roce 1947 připadl zámek MNV v Budkově. Následujícího roku převedla obec zámek do majetku ČSČK v Brně. Od roku 1953 byly v zámku ubytovány korejské děti. Ještě téhož roku je vystřídaly děti řecké. Roku 1955 zde bylo ubytováno 90 řeckých dětí a v parku byl pro ně postaven pavilon s třídami, kde výuka probíhala v rodném řeckém jazyce. Později zde bylo ubytováno až 130 řeckých dětí.

Roku 1957 přebírá zámek od ČSČK KNV v Jihlavě a ze zámku zřizuje dětský domov. V roce 1958 se zámek převádí na ONV v Moravských Budějovicích a vzniká tak okresní dětský domov a počet tříd s řeckou výukou se rozšiřuje na 3.

Roku 1960 opouští řecké děti Budkov a na jejich místo přichází české děti z problematických rodin.

V současné době má domov 4 rodinné skupiny, ve kterých žije 32 dětí. Věková hranice je od tří let až do zletilosti, pokud děti studují, mohou zde zůstat až do 26 let. Zařízení má celoroční provoz a o děti se stará 24 zaměstnanců.

Každá rodinka, čítající 8 dětí, má sociální zařízení, obývací pokoj s kuchyňkou a několik ložnic. Rodinka je vybavena jako běžný byt, aby se děti naučily pracovat s běžným zařízením. Společné prostory, které děti využívají, jsou jídelna, společenská místnost a tělocvična.

Prostředí zdejšího zámku je nesmírně inspirativní, na každém kroku na nás dýchá genius loci, což určitě kladně ovlivňuje citlivou dětskou duši. Ve volném čase dětem

slouží okolí domova se zámeckým parkem, kde mohou provozovat sportovní aktivity. Součástí parku je bazén, který v létě děti využívají ke koupání.

Vzdělávání probíhá v místní mateřské školce a základní škole. Starší děti dojíždějí na vybrané učební obory i střední školy do blízkého okolí.

Důležitým úkolem výchovně vzdělávací práce je příprava na samostatný, plnohodnotný život po dokončení studií. V 18 letech má student možnost uzavřít s domovem smlouvu o prodlouženém pobytu a odejít do cvičného bytu, který je součástí dětského domova. Zde se učí větší samostatnosti, obstarává si nákupy, vaří si a hospodáří se svěřenými penězi. Běžným domácím pracím se učí děti i na svých rodinných skupinách, kde si připravují víkendová jídla, uklízí, perou a žehlí.

Velkou snahou domova je udržovat stálý kontakt s rodinou a posilovat vzájemné pozitivní vztahy, pokud je to alespoň trochu možné.

5 Důvody umístění dětí do DD Budkov v období 2006–2016

V uvedeném období bylo do Dětského domova Budkov umístěno celkem 70 dětí, které pocházely z 51 rodin. Jednalo se jak o případy umístění jednoho dítěte, tak o sourozenecké skupiny, nejčastěji dvou nebo tří členné. Nejpočetnější sourozenecké skupiny byly čtyřčlenné a šestičlenné.

Materiál k tomuto tématu jsem čerpala ze spisů umístěných dětí, to znamená ze zpráv odborů sociálně-právní ochrany dětí, rozsudků soudů, výchovných zpráv škol, zpráv od odborných lékařů, psychologů a psychiatrů.

Důvody umístění jsem rozdělila do pěti skupin:

- nedostatečná nebo nezvládnutá péče rodičů,
- neúměrné trestání dítěte,
- nevládnutí výchovných problémů dítěte,
- umístění z důvodu výkonu trestu rodiče,
- na vlastní žádost dítěte.

5.1 Nedostatečná nebo nezvládnutá péče rodičů

Z důvodu nedostatečné nebo nezvládnuté péče rodičů bylo umístěno v období let 2006–2016 v Dětském domově Budkov celkem 32 dětí z 26 rodin. Je to téměř polovina z celkového počtu. Rodiče těchto dětí byli velmi často rozvedeni, děti zůstaly v péči jednoho rodiče, v několika případech se jednalo o děti matky samoživitelky.

Rodič nebo rodiče těchto dětí neplnili řádně své rodičovské povinnosti, například tím, že v mnoha případech děti řádně neplnily povinnou školní docházku – chyběly jim pomůcky, byl u nich zjištěn vysoký počet zameškaných hodin, byly opožděny ve vývoji. Děti měly často problém s hygienou, chodily nedostatečně a zanedbaně oblečené. Spolužáci se jim za to vysmívali. Rodiče obvykle se školou nespolupracovali. U starších dětí pak hluboké nedostatky v učivu měly za následek opakování ročníku a sníženou možnost výběru svého budoucího povolání.

Dalším důvodem odebrání dětí byly obvykle stísněné, nevyhovující bytové podmínky většinou na ubytovnách nebo v podnájmech, kde nebyla dodržena ani základní hygiena. Často byl odpojen plyn a elektřina. V mnoha případech rodiče

o bydlení přišli úplně, například z důvodu zahálčivého způsobu života, kdy se nesnažili dlouhodobě svou situaci řešit a spoléhali se na dobročinný přístup státu. Odebrání dětí za těchto podmínek mělo pomoci rodičům si uvědomit, že děti nejsou pouhým nástrojem získávání dávek. Jsou hlavně subjektem vyžadujícím odpovídající péči po stránce výchovné, rozumové a citové tak, aby se posléze mohly adekvátním, vhodným a hodnotným způsobem začlenit do společnosti. Po dobu pobytu dětí v ústavní péči bylo na rodičích, aby si zajistili odpovídající bydlení i zdroj obživy.

Ve většině případů se důvody zkumulovaly a jednalo se o případy, kdy rodina neplnila ani funkci sociálně-ekonomickou, ani funkci socializačně-výchovnou.

5.1.1 Kazuistika – nedostatečná nebo nezvládnutá péče rodičů

Jako kazuistiku k tomuto bodu jsem vybrala případ umístění 4 sourozenců z důvodu nevhodných bytových podmínek. Na tomto případě chci ukázat, jak je důležitá spolupráce a zapojení rodiny při řešení problémů.

Děti: Petr 15 let, Anna 13 let, Stanislav 12 let, Alena 3 roky

Matka: 40 let, bez pracovního poměru

Otec: 43 let, traktorista

Děti umístěné v roce 2006 z jiného kraje. V dětských domovech blíže bydliště rodičů nebylo pro čtyři sourozence místo, proto byly děti přijaty do Dětského domova v Budkově.

Rodina byla sledována pracovníci OSPOD pro špatné sociální podmínky od r. 2000. V poslední době se hygiena v domácnosti velmi zhoršila, prostředí doslova katastrofální nedovolovalo důstojnému vývoji nezletilých dětí. Matka byla několikrát na špatný stav v rodině upozorněna, avšak žádnou nápravu neučinila. Domek, který rodina obývala, byl ve velmi špatném stavu, neudržovaný a zanedbaný. Všechny nezletilé děti spaly v jedné místnosti, která silně zapáchala močí, matrace byly roztrhané, pomočené, bez prostěradel, bez přikrývky a bez povlečení. Prostor uvnitř bylo velmi nevyhovující, neboť po zemi se povalovaly v pokojích haldy špinavého prádla, v koupelně byla plíseň a hniloba. Rovněž příprava dětí do školy ze strany rodičů nebyla vůbec dodržována.

Matka u soudu uvedla, že nyní souhlasí s tím, aby všechny nezletilé děti byly ponechány v ústavu. Uvedla, že v současné době s otcem nemají vytvořeny takové podmínky, které by dovolovaly, aby děti byly řádně vychovávány.

Otec u soudu uvedl, že také souhlasí s tím, aby byly děti ponechány v ústavu. Snaží se s manželkou upravit dům, už například vymalovali.

Ze zprávy OSPOD soud zjistil, že rodina žila v malém rodinném domku, který se stal neobyvatelným z důvodu hrubého zanedbání údržby a hygieny domácnosti. Školní děti byly prospěchově velmi slabé, chyběla příprava do výuky. Děti byly po stránce hygieny zanedbané a zapáchaly, někdy nosily oblečení celý měsíc bez vyprání.

Po odchodu dětí z rodiny začaly rodiče pracovat na zlepšení stavu domu. Tento vymalovali, promočené a prohnílé matrace vyhodili a zakoupili koberce do obývacího a kuchyně. Okna i dveře umyli, do oken pověsili nové záclony.

Příchod dětí do dětského domova proběhl bez větších potíží. Děti se rychle zadaptovaly na nové prostředí, po rodičích nijak zvlášť netesknily. Rodiče zpočátku děti v dětském domově navštěvovali, návštěvy probíhaly na velmi krátkou dobu 15–30 minut. Později se kontakt s rodiči začal uskutečňovat formou návštěv dětí v rodině, návštěvy byly jak víkendové, tak o všech školních volnech.

Zpět do rodiny odešla nejdříve nejmladší Alena, která nesla nejhůře odloučení od rodičů.

Starší děti si postupně v domově začaly osvojovat základní hygienické návyky a byly vedeny k určitému dennímu režimu.

Po viditelné snaze rodičů učinit vše pro to, aby se děti mohly vrátit domů, byla ústavní výchova zrušena i Anně a Stanislavovi, kteří ještě navštěvovali základní školu.

Petr v době, kdy se jednalo o zrušení ústavní výchovy, navštěvoval na Středním zemědělském učilišti v Moravských Budějovicích učební obor Opravář zemědělských strojů. Protože měl k tomuto oboru kladný vztah, brzy zde dosahoval dobrých výsledků, což ho motivovalo k dalšímu snažení. Měl obavy z toho, že pokud se vrátí k rodičům, tento obor nedokončí. Po vzájemné domluvě proto zůstal Petr v domově až do zdárného doučení, domů jezdil 1x za 14 dní na víkendy a na každé prázdniny.

5.1.2 Kazuistika – nedostatečná nebo nezvládnutá péče rodičů

K tomuto bodu jsem vybrala ještě jeden případ, který má stejný důvod umístění. Z důvodu úplné apatie matky k řešení vzniklé situace ale nedošlo k návratu dítěte zpět do rodiny.

Dítě: Pavel 10 let

Matka: 40 let, bez pracovního poměru

Otec: 45 let, řidič kamionu

Pavel byl do Dětského domova v Budkově umístěn v roce 2006. Rodiče žili odděleně, Pavel se nacházel v péči matky. U matky se opakovaně vyskytovaly problémy, neposílala Pavla do školy, ten páchal drobnou trestnou činnost a půjčoval si peníze od lidí z okolí. Matka byla často vidána v pohostinství v místě svého bydliště, velmi špatně spolupracovala se školou i s orgánem sociálně právní ochrany dětí. Již v roce 1998 byla trestně stíhána pro trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže, kterého se měla dopustit vůči svým dnes již dospělým třem dětem.

Matka bydlela s Pavlem v domě, který byl spíš chýší či garáží. Nebyla zde voda, ústřední topení ani sociální zařízení a nedalo se zde prakticky žít. Pavel musel spávat v zimním oblečení. Matka byla nezaměstnaná, nebyla evidována jako uchazeč o zaměstnání na úřadu práce a její příjem tvořily dávky státní sociální podpory a nepravidelně dávka sociální péče. Ač měla matka nedostatek finančních prostředků a Pavel chodil do školy hladový, sama často požívala alkoholické nápoje v místním pohostinství. Matka byla sousedy hodnocena jako konfliktní a nezodpovědná osoba, která své problémy v životě sváděla neustále na někoho jiného. Tento stav v rodině byl dlouhodobý.

Otec u soudu uvedl, že si na výchovu Pavla netroufá, neviděl ho šest let. Kromě toho měl často výkon zaměstnání mimo domov. S nařízením ústavní výchovy souhlasil. Jiná osoba, která by mohla převzít Pavla do své péče, nebyla soudu známá.

Pavel nejdříve přesun do dětského domova vnímal jako velké příkoří. Jeho situaci ještě zhoršoval fakt, že matka se o něj vůbec nezajímala. Místo jejího pobytu bylo dlouhou dobu neznámé. O Pavla se později začali zajímat již zletilí bratři, kteří se v životě docela dobře uchytili, měli zaměstnání i bydlení. Pavla v domově navštěvovali, brali si ho na prázdniny a Vánoce. Pavel se se svou situací postupně smiřoval, začal si

uvědomovat, že má možnosti, které by doma neměl. Po nabytí plnoletosti uzavřel s dětským domovem Smlouvu o poskytování plného přímého zaopatření po ukončení výkonu ústavní výchovy. Vystudoval střední školu. Přihlásil se i na vysokou školu, tu ale nedokončil. I tak měl dobrý start do života, se svým stavebním vzděláním neměl problém najít si práci i s ubytováním. Do dětského domova se stále vrací. Říká, že je vlastně vděčný za všechno, co ho v životě potkalo, je z něj sociálně zdatný jedinec, který se o sebe umí postarat.

5.2 Neúměrné trestání dítěte

Z tohoto důvodu bylo v uvedeném období umístěno do DD Budkov celkem 12 dětí, které pocházely z 5 rodin. Z toho u osmi z nich (ze 2 rodin) znalecké psychologické zkoumání identifikovalo v prožívání dětí dílčí známky syndromu CAN. Smutné je, že u všech dětí byla iniciátorem nadměrného trestání nebo psychického i fyzického týrání matka.

Týrání dětí se většinou projevovalo ve formě nepřiměřených fyzických trestů – bití rukou do obličeje, bití vařečkou či páskem do různých částí těla. Další nevhodné výchovné metody spočívaly například v bezdůvodném ukládání zákazů, často na dlouhou dobu, neposkytování dětem dostatek stravy k jejich výživě, bezdůvodné křičení a používání vulgárních výrazů vůči dětem.

V současnosti se pojem týrané, zneužívané a zanedbané dítě dostalo do popředí zájmu odborníků, stále je ale neúplně objasněným společenským jevem. V naší kultuře zůstává zakořeněna nutnost nezbytných kázeňských prostředků. Ten, kdo byl v dětství hodně bit, pokládá většinou za samozřejmé přijmout takové výchovné opatření i u svých dětí. Existuje také celá řada psychického týrání dítěte. Patří sem například pohrdání, hrubé nadávky, izolování nebo ignorování dítěte. Na rozdíl od tělesného týrání je emoční týrání velmi obtížně zachytitelné.⁴⁵

Ve dvou případech došlo k odsouzení matky za zločin týrání svěřené osoby. Matkám byl uložen nepodmíněný výkon trestu odnětí svobody. Výkon trestu rodiče ale nebyl prvotní důvod odebrání dítěte z rodiny. Děti byly umístěny do dětského domova z důvodu vážného ohrožení jejich života a dalšího vývoje, a to vlivem nepřiměřeného fyzického a psychického týrání jejich matkou.

---

⁴⁵ Srov. Kolektiv autorů. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*, s. 11–15.

Neúměrné trestání dítěte znamená poruchu emocionální a většinou také sociálně-ekonomické funkce rodiny.

5.2.1 Kazuistika – neúměrné trestání dítěte

Případ, který jsem vybrala, je pozoruhodný z toho hlediska, že do dětského domova se dostaly děti od otce, který tímto zařízením také prošel.

Děti: Anežka 14 let, Roman a Patrik 13 let, Petr 6 roků, Josef 4 roky, Nikola 2 roky.

Matka: 34 let, na mateřské dovolené

Otec: 34 let, řezník

Rodiče těchto dětí se brali jako velmi mladí, matka ani nedokončila učební obor, protože se jí narodilo první dítě. Otec byl sotva zletilý. Tato sourozenecká skupina přišla do dětského domova v roce 2014. Příslušná sociální pracovníce ve spise uváděla, že s rodinou pracovala už od roku 2007. Rodině pomáhala řešit různé problémy od dluhů přes zařizování záležitostí, které byly třeba. Domácnost často bývala v neutěšeném stavu, byl tam velký nepořádek. Rodiče nedokázali dobře hospodařit s finančními prostředky, i když otec vydělával poměrně slušné peníze. Děti neměly ve škole zaplacený oběd, ani doma nebylo připravené jídlo. Zvláštní příjemce městského úřadu učil matku lépe hospodařit, chodil s ní nakupovat.

Situace se vyhroutil v roce 2014. Svědci poukazovali na viditelné modřiny na starších dětech. Nejstarší dcera se svěřila své učitelce o špatném zacházení matky s ní a s mladšími bratry. Děti byly ze strany matky bezdůvodně fyzicky napadány, bila je do hlavy i do jiných částí těla. Týrala je i psychicky, kdy na ně křičela sprostá slova, zcela bezdůvodně a nepřiměřeně. Děti bila nejen doma, ale i v obchodě nebo na ulici. Nebila pouze dva nejmladší sourozence. Emoční nastavení starších dětí k jejich matce bylo negativistické, vnímaly ji jako silně konfliktní a agresivní osobu. Otec nedokázal své děti ochránit, i on se bál své manželky.

V rozsudku soudu bylo uvedeno, že pokud budou děti nadále setrvávat v tomto rodinném prostředí, bude jejich další psychický vývoj silně ohrožen přítomností obžalované. Ze znaleckých posudků odborných lékařů bylo zřejmé, že u starších dětí se již projeví známky syndromu zanedbávaného, zneužívaného a týraného dítěte.

Matka byla zbavena rodičovské odpovědnosti a byla odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na šest let.

Děti se v domově rychle zadaptovaly, poskytla se jim intenzivní psychoterapie. Styk s otcem nebyl přerušen, otec je podle svých možností navštěvoval a bral si je na víkendy. Když si upravil své rodinné poměry, zažádal nejdříve o chlapce – dvojčata, kteří byli výchovně nejméně problematictí.

Nyní má otec v péči i dalšího syna, zatím vše zvládá. Nejmladší sourozenci, kteří se dostali do pěstounské péče, jsou s otcem ve spojení. V dětském domově zůstala nejstarší dcera, která ještě studuje. Chtěla by k otci odejít až po dokončení vzdělání, aby mu pomohla se sourozenci. Vztahy v rodině jsou nyní velmi dobré, otec se snaží o soudržnost rodiny. S matkou jsou děti v občasném korespondenčním spojení, návštěvu odmítají.

5.3 Nevládní výchovných problémů dítěte

Do dětského domova se umísťují děti bez závažných poruch chování. Závažné poruchy chování by měly řešit výchovné ústavy. Vzhledem k přetíženosti kapacit těchto ústavů se velký počet hraničních dětí dostává do dětského domova. Je pak na dětech i na dobrém výchovném vedení, zda zvládnou volnější režim zařízení.

Ve sledovaném období bylo do Dětského domova Budkov umístěno 14 dětí, které vykazovaly některou ze známek poruch chování, a tím docházelo k nezvládnutí jejich výchovných problémů v rodině. Děti své rodiče nerespektovaly, toulaly se, dopouštěly se trestné činnosti, odmítaly chodit do školy, jejich absence byly často velmi vysoké. V rodinách byla porušena jak socializačně-výchovná funkce, tak funkce emocionální.

V současné době vnímáme nárůst antisociálních tendencí mládeže. Zvyšuje se agresivita, brutalita, netolerance, kriminalita i u dětí nižší věkové hranice. Odborníci i veřejnost jsou nejednotní jak v chápání problému, tak v navrhovaných způsobech jeho řešení. Zmiňované projevy chování a volba metody jejich řešení souvisí s otázkou výchovného stylu. Souvislost můžeme hledat ve společenských změnách a následné liberalizaci od roku 1989. Problémem je i současný způsob myšlení, který se projevuje

přesvědčením, že společnost musí hájit zájmy jednotlivce. Dětem pak chybí respekt k autoritám a disciplína ve výchově.⁴⁶

5.3.1 Kazuistika – nezvládání výchovných problémů dítěte

Kazuistiky dětí s výchovnými problémy, které prošly ve zkoumaném období Dětským domovem v Budkově, se od sebe nijak zvlášť nelišily. Děti přicházely ve věku od 12 do 15 let, s naučenými nevhodnými návyky, které se jen těžko odstraňovaly. Vybrala jsem si kazuistiku chlapce, jehož prognóza se dlouhou dobu jevila jako příznivá.

Dítě: Dušan, 13 let

Matka: 41 let, nepracuje

Otec: 41 let, řidič

Dušan vyrůstal pouze s matkou, manželství rodičů bylo rozvedeno. Matka bydlí s Dušanem na ubytovně. Návrh na nařízení ústavní výchovy podala sama matka, když už si s nezletilým nevěděla rady. Od počátku školní docházky byl problémovým žákem. Jeho chování se poslední dobou výrazně zhoršilo. Bylo to v době, kdy se s matkou přestěhovali na ubytovnu. Dušan chodil do školy špinavý, v páchnoucím oblečení, nenosil pomůcky. Také matka přestala se školou spolupracovat. Hoch neměl žádné kamarády, nenavštěvoval kroužky, neměl žádné osobní zájmy. Matku vůbec nerespektoval, objevilo se i agresivní chování vůči matce, sprostě jí nadával, dokonce ji napadl. Rodinné prostředí bylo hodnoceno jako nepodnětné, matka výchovu nezvládala, což sama přiznala. Otec, který s rodinou nežil, si na jeho výchovu také netroufl. Soud rozhodl o umístění do Dětského domova Budkov.

Chlapec začal navštěvovat 6. třídu ZŠ v Budkově. Po počáteční adaptaci se zdálo, že mu řád domova a pravidelnost školní docházky vyhovuje. Protože měl ukončeno 9 let školní docházky, vyšel v 8. třídě. Nastoupil na obor Kuchař-číšník v nedalekém městě, kam denně dojížděl. Volnost, kterou dostal při samostatném dojíždění autobusem, nejprve využíval k záškoláctví. Později ho ale začal učební obor bavit, v praktickém výcviku byl velice šikovný, chválený, zúčastňoval se i školních soutěží.

---

⁴⁶ Srov. JANSKÝ, P. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*, s 32–34.

Problémové byly jeho návštěvy u matky na ubytovně, kde trávil třeba celé letní prázdniny. Stále častěji opakoval, že matka se má dobře, nemusí nic dělat, a přesto se nějak uживí. Může celý den ležet a sledovat televizi, nebo si hrát na počítači. Pokud tomu nebrání nějaká závažná příčina, musíme podporovat vztahy mezi dítětem a rodičem. Celý případ dopadl tak, že Dušan v den své zletilosti odešel z dětského domova za matkou na ubytovnu. Do ukončení vzdělání mu chybělo půl roku.

5.4 Výkon trestu rodiče

Nastupuje-li výkon trestu odnětí svobody osoba, která je rodičem, ohrožuje tento stav dítě zejména tam, kde není přítomen druhý rodič, případně další příbuzní, kteří by se o dítě dočasně postarali. Dítě tak přichází nejen o živitele, ale také o zákonného zástupce.⁴⁷

Po čas trestu připadají pro děti odsouzených tyto možnosti:

- dítě zůstává u druhého rodiče,
- dítě zůstává u příbuzných,
- dítě je umístěno v zařízení vyžadující okamžitou pomoc,
- soud rozhodne o umístění do pěstounské péče,
- soud rozhodne o umístění do dětského domova.

Pokud nejsou práva rodičům omezena, zůstávají stále zákonnými zástupci svých dětí. Proto jim také zůstává nárok na kontakt s dítětem a na informace o něm. Odsouzený rodič by měl být umístěn co nejblíže místu bydliště dítěte. Záleží ale na tom, zda typ věznice, kde má rodič trest vykonat, má volnou kapacitu.⁴⁸

Kvůli nástupu jednoho nebo obou rodičů do výkonu trestu umístil soud do Dětského domova Budkov celkem devět dětí (ze tří rodin). Omezení, kdy se rodič o dítě nemůže starat, zapříčinilo poruchu funkce socializačně-výchovné a následně i funkce sociálně-ekonomické.

První byl případ 5 sourozenců, kteří žili v rodině, kde otec byl už nějakou dobu ve výkonu trestu. Když měla z důvodu opakovaných krádeží nastoupit na výkon trestu

---

⁴⁷ Srov. Rodič ve VTOS: právní a sociální důsledky. *Rodiny vězňů* [online]. Rodiny vězňů, 2018 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://www.rodinyveznu.cz/o-webu/30-rodic-ve-vtos-pravni-a-socialni-dusledky-za-branou-pro-katalog-mpsv>.

⁴⁸ Srov. Rodič ve VTOS: právní a sociální důsledky. *Rodiny vězňů* [online]. Rodiny vězňů, 2018 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://www.rodinyveznu.cz/o-webu/30-rodic-ve-vtos-pravni-a-socialni-dusledky-za-branou-pro-katalog-mpsv>.

i matka, byly děti z rozhodnutí soudu umístěny do našeho dětského domova. Matka byla ve vězení půl roku. Po návratu domů ihned zažádala o vrácení dětí, soud její žádosti vyhověl.

I dalším důvodem nástupu rodiče do vězení a následné umístění dětí do dětského domova, byly opakované krádeže. Třetím případem, kdy musely být děti odloučeny od své matky, bylo její umístění ve výkonu trestu z důvodu uvěrového podvodu.

Udržování vztahů s odsouzeným rodičem je upraveno pomocí návštěv dětí ve věznici. Frekvence návštěv je individuální, legislativa umožňuje, aby dítě mělo kontakt s odsouzeným rodičem 3 hodiny měsíčně. Toto se ale většinou nedaří realizovat, záleží na geografické vzdálenosti konkrétních dětských domovů od věznic. Návštěvu zajišťuje buď dětský domov, nebo některá z neziskových organizací, například Český helsinský výbor.⁴⁹

5.4.1 Kazuistika – výkon trestu rodiče

Tento případ jsem si vybrala proto, že děti vězněné matky jsou v Dětském domově Budkov nejdelší dobu, a to od roku 2011.

Děti: Karolína 5 let, Jan 3 roky

Matka: 30 let, bez zaměstnání

Otec: v rodném listě neuveden ani u jednoho dítěte

Děti byly do dětského domova umístěny v roce 2011, kdy matka opětovně nastoupila trest odnětí svobody. Mezi narozením prvního a druhého dítěte již byla odsouzena pro trestný čin krádeže. O Karolínu se starala babička. Po narození Jana byla matka znovu zadržena a odsouzena za stejný čin. Babička si na výchovu obou dětí již netroufala a nebyla jiná osoba, která by si děti vzala do péče. Maminka se ve vězení začala o děti živě zajímat. Psala jim dopisy a žádala o návštěvu dětí ve vězení. Protože bylo v zájmu dětí, aby vztah matky s dětmi zůstal nepřerušen, dětský domov byl ochoten návštěvy realizovat. Současně se domovu ozvala pracovnice z Českého helsinského výboru. V oblasti působení Českého helsinského výboru je mimo jiné i zajištění kontaktu a podpora vazeb mezi konkrétními dětmi s jejich rodiči ve výkonu

---

⁴⁹ Srov. Rodič ve VTOS: právní a sociální důsledky. *Rodiny vězňů* [online]. Rodiny vězňů, 2018 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://www.rodinyveznu.cz/o-webu/30-rodic-ve-vtos-pravni-a-socialni-dusledky-za-branou-pro-katalog-mpsv>.

trestu. Zajištění kontaktu se děje prostřednictvím tzv. asistovaných návštěv dětí ve vězení. Tyto návštěvy dětí se realizovaly po dobu dvou let. Po ukončení trestu a propuštění matky na svobodu přestala mít o děti zájem. Děti jsou v dětském domově dosud. Dobře prospívají, jsou velmi šikovné. Po delším nezájmu matky byly zařazeny do programu náhradní rodinné péče, ale do dnešní doby se nenašli vhodní pěstouni, kteří by si tyto děti vzali do výchovy.

5.5 Umístění na vlastní žádost dítěte

Umístění na vlastní žádost dítěte se uskutečnilo ve 3 případech. Vždy šlo o situace, kdy soud vyhověl přání samotného dítěte o umístění mimo vlastní rodinu. Důvodem bylo nevyhovující rodinné a výchovné prostředí, ve kterém děti odmítly nadále žít. Soud pak na základě psychologického vyšetření, kterým se děti podrobily, zkoumal, zda jsou nezletilé děti již schopny se náležitě vyjadřovat k výchovným opatřením, které se jich bezprostředně týkají, a jejich názor byl pro rozhodování soudu rozhodující.

Nesoulad mezi představou dětí a představou rodičů o neutěšené situaci v rodině vytvořil mezi nimi již takové bariéry, že domluva nebyla možná. Změna prostředí dítěti i rodičům často pomohla udělat si nad věcí nadhled a najít opět společnou řeč.

V rodinách došlo především k poruše emocionální funkce, která byla často doprovázena i poruchou sociálně-ekonomické funkce rodiny.

5.5.1 Kazuistika – umístění na vlastní žádost dítěte

Kazuistiku Dity jsem vybrala záměrně, protože mě její příběh neustále překvapuje. Je velice zajímavé vidět, jak dítě, které do 11 let vyrůstá v absolutně nepodnětném prostředí, se dokáže vlastní vůlí a zdravou ctižádostí vypracovat v sebevědomého studenta střední školy.

Dítě: Dita, 11 let

Matka: 44 let, bez zaměstnání

Otec: 58 let, invalidní důchodce

Dita přišla do dětského domova v roce 2010. Manželství rodičů bylo rozvedeno, když byly Dítě 4 roky. Od té doby žila pouze s matkou a třemi dalšími sourozenci. Rodina byla od roku 2007 sledována orgánem sociálně-právní ochrany dětí, který byl

informován, že matka nezajišťovala řádnou péči o děti. Matka byla simplexní osoba, neuměla hospodařit s finančními prostředky. Byla dlouhodobě evidována na úřadu práce, pobírala pouze dávky státní sociální podpory. Děti měly dlouhodobé absence ve škole, matka neměla peníze na jejich dopravu. V roce 2009 byly dvě starší sestry svěřeny do pěstounské péče. Dita zůstala doma s matkou a mladším bratrem. Při osobním rozhovoru se sociální pracovnící Dita projevila přání dostat se do dětského domova, nechtěla už zůstat u matky. Sociální pracovnice s Ditou probrala všechny důsledky, které by mělo její rozhodnutí. Navrhla vyšetření Dity psychologem z důvodu posouzení rodinných vztahů. Vyšetření potvrdilo jejich narušení z důvodu neuspokojení základních potřeb. Matka vzhledem ke svým mentálním možnostem není schopna zabezpečit řádnou a podnětnou výchovu. Otec, vzhledem ke svému špatnému zdravotnímu stavu, nebyl schopen převzít Ditu do výchovy. Sama nezletilá u otce ani žít nechtěla, dlouhodobě se o ni nezajímal. Soud na základě zjištěných poznatků nařídil ústavní výchovu.

Dita od počátku v domově velmi dobře prospívala. Byla hodnocena jako samostatná, pilná, odpovědná osoba, na kterou se lze spolehnout. Po zdárném dokončení povinné školní docházky se přihlásila na střední pedagogickou školu, obor předškolní a mimoškolní pedagogika. Nyní je ve 3. ročníku. Je to velmi cílevědomá mladá slečna, která jde za vysněnými cíli. Z peněz vydělaných na brigádě absolvovala kurz autoškoly. Plánuje pokračovat ve studiu na vysoké škole. Protože už je zletilá, v domově podepsala smlouvu o prodlouženém pobytu, která jí umožňuje mít zde zázemí po dobu studia. Současně jí pomáháme najít možnosti, které bude mít po odchodu z našeho zařízení. Budoucnosti se nebojí, dokázala se už v životě dobře zorientovat.

S vlastní rodinou je stále ve spojení, převažuje písemný a telefonický kontakt. Z komunikace máme dojem, že se rodině vlastně ulevilo, že si Dita poradila sama.

6 Diskuse

Z výsledku mé práce je patrné, že na jednotlivých důvodech umístění dětí do Dětského domova Budkov se téměř ve všech případech podílela kombinace více poruch funkce rodiny.

Vliv poruchy biologicko-reprodukční funkce jsem zaznamenala v případech, kdy rodina měla 4 a více dětí, o které se následně nedokázala postarat. Důsledkem tak byla i porucha funkce sociálně-ekonomické.

Jak je zřejmé ze shrnutí výsledků, prakticky polovina dětí (32 ze 70) se do dětského domova dostala z důvodu nedostatečné nebo nezvládnuté péče rodičů. Důvodem pro umístění dětí byla nejčastěji porucha sociálně-ekonomické funkce rodiny a porucha socializačně-výchovné funkce.

České republice se často vytýká malá podpora rodin ze sociálně znevýhodňujícího prostředí při výkonu rodičovské zodpovědnosti. Při umísťování dětí do ústavní péče je stále jeden z hlavních důvodů špatná materiální a finanční situace rodiny. Výbor OSN pro práva dítěte dále kriticky hodnotí Českou republiku pro nedostatek komunitních služeb rodinného typu a zanedbání rozvoje pěstounské péče.⁵⁰

Tady se otvírá velký prostor pro práci s rodinou, která by mnohé problémy mohla eliminovat. Ukazuje se však, že pomoc není účinná v rodinách, které nemají zajištěné dostupné stabilní a přiměřené bydlení. Dlouhodobá nezaměstnanost, zadluženost, absence stabilního bydlení vede často k rezignaci rodičů. Ať je jakkoli síť sociálních služeb dokonalá, nedokáže to, aby se zlepšily výchovné poměry dětí v těchto rodinách. Prostor chudoby, prostředí trvalé nejistoty je pro dítě prostředím nejen materiálního nedostatku, ale i nedostatku patřičné stimulace. Dítě pak přichází do dětského domova již psychicky i mravně narušené.

Další nejpočetnější skupinou dětí, které v tomto období prošly dětským domovem, byly děti, u kterých rodiče nezvládly jejich výchovné problémy. Problémy se týkaly 14 dětí ze 14 rodin. Tyto děti pocházely z velké většiny z neúplných rodin. Jen čtyři děti přišly z rodiny, kde fungovali oba rodiče. V rodinách byla porušena jak socializačně-výchovná funkce, tak funkce emocionální.

---

⁵⁰ Srov. SYCHROVÁ, A. *Ústavní péče v resocializačním kontextu*, s. 86.

Příčinou delikventního chování dítěte může být špatná kvalita rodičovského dohledu. Dohled je parametr rodičovského chování a má prokazatelnou souvislost s delikventním chováním dítěte. Znamená míru rodičovské informovanosti o chování dítěte ve volném čase, o výběru jeho kamarádů apod. Dalším rizikovým faktorem je výchova dítěte jen jedním z rodičů, případně přítomnost nevlastního rodiče. V neposlední řadě zvyšuje pravděpodobnost výchovných problémů u dětí i sociální nepřizpůsobivost rodičů – nezaměstnanost, alkoholismus, popřípadě časté konflikty mezi rodiči.⁵¹

Výzkumem v Dětském domově Budkov se potvrdilo, že děti, které sem byly umístěny z výchovných důvodů, pocházely z velké většiny z neúplných rodin. Ze čtrnácti dětí jen čtyři děti pocházely z rodin, kde fungovali oba rodiče.

Je prokázáno, že v neúplné rodině je větší pravděpodobnost ekonomického a výchovného selhání. Toto selhání je jedním z projevů tzv. krize rodiny a ukazuje na potřebu navrátit se k tradičním hodnotám úplné rodiny.⁵²

Hlavní příčinou vzniku poruchy chování u dětí je porucha sociálních vztahů, zejména v rodině. Nejsou-li uspokojeny základní potřeby, kam patří například potřeba bezpečí, jistoty, materiálního zabezpečení a silné emocionální vazby, hledá dítě jejich saturaci v jiném prostředí. Mimo své prostředí pak u dítěte nastávají takové projevy chování, které okolí diagnostikuje jako nenormální.⁵³

Z důvodu neúměrného trestání a zanedbávání dětí, to znamená z důvodu poruchy emocionální a sociálně-ekonomické funkce rodiny, umístil soud na základě rozhodnutí do Dětského domova Budkov 12 dětí z pěti rodin. V těchto případech je velmi důležitá práce s rodinou takto ohroženého dítěte, aby jeho případný návrat domů pro něj nepředstavoval další rizika.

Násilí v rodinách, a hlavně na dětech, je celospolečenské téma, kterým se zabývá široká veřejnost odborná i laická. Hlavní rozpory pak bývají v tom, že tvůrci norem a vyhlášek nereagují pohotově na potřeby praxe, laici zase přehlížejí širší politický kontext řešení.⁵⁴

---

⁵¹ Srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 44–45.

⁵² Srov. SYCHROVÁ, A. *Ústavní péče v resocializačním kontextu*, s. 122.

⁵³ Srov. NOVOTNÁ, M., KREMLÍČKOVÁ M. *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele*, s. 44.

⁵⁴ Srov. Kolektiv autorů. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*, s. 141.

Návrat dítěte do původní rodiny je cílem každého umístění. Nezbytnou podmínkou pozitivně rozvinutého života je třeba i imaginativní usmíření dítěte s rodiči. Rodině je třeba doporučit služby podporující stabilitu změn rodičovského chování.⁵⁵

Výkon trestu rodiče byl důvodem umístění 9 dětí ze 3 rodin. Omezení, kdy se rodič o dítě nemůže starat, zapříčinilo poruchu funkce socializačně-výchovné a následně i funkce sociálně-ekonomické.

Sociální práce s vězňenými by měla vést k jejich úspěšnému začlenění zpět do společnosti a snížit pravděpodobnost opakování trestného činu.⁵⁶ Toto platí o to více u odsouzených rodičů, kteří svým uvězněním ztratili možnost starat se o své děti.

Rodič, který byl odsouzený za trestnou činnost, se stává nežádoucím sociálním modelem. Uvězněním rodiče je dítě vnitřně frustrováno, je ohroženo jeho sebepojetí a jeho hodnocení společnosti. Dětská delikvence také nápadně koreluje s nežádoucím chováním svých rodičů.⁵⁷

Posledním důvodem, kvůli kterému byly do dětského domova umístěny tři děti ze tří rodin bylo umístění na vlastní žádost dítěte. V těchto rodinách došlo především k poruše emocionální funkce, která byla často doprovázena i poruchou sociálně-ekonomické funkce rodiny.

Významným opěrným bodem pro každého jedince je rodina založená na vzájemném porozumění a bezpečí. Rodinná komunita vytváří specifické klima, v němž je významnou složkou utváření vědomí, že jsem akceptován, uznáván, hodnocen. Pokud je tato nezastupitelná funkce rodiny narušena, dochází k ohrožení rodinného klimatu a citová labilita se odráží především na dětech. Žádná sociální instituce ale není schopna tuto citovou funkci rodiny v uspokojivé míře naplnit.⁵⁸

---

⁵⁵ Srov. Kolektiv autorů. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*, s. 183–186.

⁵⁶ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*, s. 484.

⁵⁷ Srov. SYCHROVÁ, A. *Ústavní péče v resocializačním kontextu*, s. 128–130.

⁵⁸ Srov. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ V. *Člověk – prostředí – výchova*, s. 82–83.

Závěr

Cílem mé práce bylo zjistit, z jakých důvodů se od roku 2006 do roku 2016 dostaly děti do Dětského domova v Budkově. Ze spisů všech dětí jsem pečlivě prostudovala jejich rodinnou, sociální a osobní anamnézu. Podrobně jsem pročetla rozsudek soudu u jednotlivých případů. Další materiál ke zpracování celkového pohledu na každý případ jsem našla v návrzích orgánů sociálně-právní ochrany dítěte, které podrobně popisují situaci v rodině a možnosti jejího řešení. Jsou zde popsány i možné důsledky, které by mohly nastat, pokud by dítě v rodině zůstalo. Mohla jsem se zde dočíst i o tom, jak se rodič, nebo rodiče zachovali v těchto mezních situacích a co popřípadě udělali pro to, aby nedošlo k nejhoršímu, tedy k odebrání dítěte. Ve spise je zdokumentována i dlouhodobá práce s rodinou, která předcházela konečnému rozhodnutí a která pokračovala i po umístění dítěte do zařízení.

Důležitým materiálem byly i zprávy z mateřských, základních a středních škol. Děti zde byly často popisovány jako osoby, kterým se v rodinách očividně nedostávalo potřebné podpory k řádnému průběhu vzdělávání. Rodiči bylo například akceptováno záškoláctví dětí, děti často vedly zahálčivý způsob života jako jejich rodiče. Souhrnný obraz o dítěti pak tvořily zprávy od dětského lékaře, popřípadě psychologa a psychiatra.

Důvody odebrání dítěte z rodiny byly vždy závažné, došlo k němu na základě pečlivého posouzení situace. Problémy v rodině byly často nakumulovány, pokusila jsem se ale vystihnout vždy ten hlavní důvod, který byl poslední kapkou k odebrání dítěte z rodiny. Tyto důvody jsem potom rozdělila do pěti skupin a přiřadila k nim jednotlivé kazuistiky.

Bakalářskou práci, kterou jsem vypracovala, bych ráda prezentovala nejen jako zdroj informací pro zařízení, kterého se výzkum týkal. Ráda ji poskytnu i orgánům sociálně-právní ochrany dětí a sociálnímu útvaru krajského úřadu k jejich dalšímu využití. Jak jsem zjistila při hledání odborných zdrojů, je velice málo takto zdokumentovaných analýz. Moje výzkumná sonda by mohla těmto institucím pomoci zaměřit se na nejčastější důvody a přizpůsobit jim svoji sociální politiku.

Seznam použitých zdrojů

Knižní publikace

BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.

DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986

HINTNAUS, L. *Člověk a rodina: smysl a funkce rodiny: anatomie, fyziologie a patologie lidské rodiny*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zemědělská fakulta, 1998. ISBN 80-7040-315-2.

JANSKÝ, P. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-534-9.

Kolektiv autorů. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: IREAS, 2007. ISBN 978-80-86684-47-5.

KONEČNÁ, H. *Rodičem kdykoliv a jakkoliv? průvodce asistovanou reprodukcí a náhradní rodinnou péčí*. Praha: Mladá fronta, 2017. Medical services. ISBN 978-80-204-4652-7.

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KUBÍČKOVÁ, H. *Dítě – rodina – instituce, aneb, Jak neztratit budoucnost*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7464-017-9.

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2008. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-504-2.

MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.

MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

MÜHLPACHR, P. *Vývoj ústavní péče: filosoficko-historický pohled*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2001. ISBN 80-210-2512-3.

NOVOTNÁ, M., KREMLIČKOVÁ, M. *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele*. Praha: SPN-pedagogické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85937-60-3.

PACNEROVÁ, H., ZELENDA KUPCOVÁ, A., ŽUFNÍČEK, J. *Vybraná témata vychovatelské praxe: inspirace pro vychovatele v zařízeních ústavní a ochranné výchovy*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012. ISBN 978-80-87652-59-6.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Vyd. 2. přepracované. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.

SYCHROVÁ, A. *Ústavní péče v resocializačním kontextu*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2014. ISBN 978-80-7395-756-8.

ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice I.: Teoretická východiska*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 1999. ISBN 80-902667-6-2.

Ostatní zdroje

Rodič ve VTOS: právní a sociální důsledky. *Rodiny vězňů* [online]. Rodiny vězňů, 2018 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://www.rodinyveznu.cz/o-webu/30-rodic-ve-vtos-pravni-a-socialni-dusledky-za-branou-pro-katalog-mpsv>.

Vnitřní dokument Dětského domova Budkov. *Standardy kvality péče o děti*. Platný od 1. 12. 2016. Č. j. DD/132/2016.

Zákon 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, v platném znění k 8. 12. 2011.

Zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění k 30. 12. 1999.

Seznam příloh

- Příloha I. Příčiny umístění dětí do Dětského domova Budkov v jednotlivých letech
- Příloha II. Shrnutí výsledků výzkumu v jednotlivých letech

Příloha I. – Příčiny umístění dětí do Dětského domova Budkov v jednotlivých letech

Rok 2006

- Nezletilý P. K. (věk 10 let) – umístěn do DD z důvodu dlouhodobé, vážně zanedbané a nedostačující péče matky, která nedokázala zajistit řádnou školní docházku nezletilého, ten začal páchat drobnou trestnou činnost. Otec s matkou nežila.
- Nezletilý M. P. (věk 12 let) – chlapec rozvedených rodičů, ve střídavé péči. Rodiče si již nevěděli rady s jeho agresivitou a hrubým a nevhodným chováním doma i ve škole. Souhlasili proto s ústavní péčí jako s dočasným řešením situace.
- Nezletilá Z. P. (věk 12 let) – po rozvodu rodičů dcera svěřena do výchovy otce. Otec podal návrh na ústavní výchovu u nezletilé, neboť ho výchovně nerespektovala, utíkala z domova, kradla věci z domácnosti otce a chodila za školu. Matka s podaným návrhem souhlasila, sama nebyla schopna zajistit dceři řádnou výchovu.
- Nezletilí sourozenci P. W, A. W, S. W, A. W. (věk 15, 13, 12, 3) – ústavní výchova nařízena z důvodu špatných sociálních podmínek.
- Nezletilí sourozenci K. B., P. B. (6 a 7 let) – soud nařídil ústavní péči z důvodu umístění otce do výkonu trestu, matka opustila území ČR. Širší rodina se o děti nemohla postarat.
- Nezletilý R. K. (12 let) – chlapec v péči matky, která ho přestala zvládat. Chlapec matku nerespektoval, utíkal z domu, dopouštěl se trestné činnosti, nechodil do školy.
- Nezletilá J. D. (12 let) – matka odjela za prací do Itálie, o dceru se nezajímala, nechala ji u příbuzných, kteří se o ni nechtěli starat.
- Nezletilí sourozenci M. S, N. S. (10 a 8 let) – děti po rozvodu svěřeny matce. Partner matky děti neúměrně trestala, používala nevhodných výchovných metod,

děti se ho bály. Matka byla zcela pod vlivem partnera. Děti potřebovaly odbornou péči, kterou jim rodiče nebyli schopni zabezpečit.

- Nezletilí sourozenci Z. H., N. H. (11 a 9 let) – děti po rozvodu svěřeny do výchovy matky. Matka byla závislá na hraní automatů, nezvládala péči o děti, nedokázala jim zajistit materiální podmínky.

Rok 2007

- Nezletilá J. H. (2 roky) – péči o nezletilou prakticky zajišťovala babička, která také požádala o umístění do ústavní výchovy. Matka se o dítě nezajímala, otec nebyl v rodném listě uveden.

Rok 2008

- Nezletilý M. M. (13 let) – matka, které byl nezletilý svěřen do výchovy, neznámého pobytu. Otec o syna řádně nepečoval, v bytě špína, nepořádek, zima, po dobu téměř jednoho roku nezletilý nenavštěvoval školu.
- Nezletilí sourozenci Z. D., L. D, M. D. (15, 12 a 9 let) – otec o děti nejevnil zájem, matka ani širší rodina se nedokázali o děti postarat, neměli dobré bytové podmínky.
- Nezletilý J. H. (15 let) – nezletilý byl umístěn do DD Budkov na jeho vlastní žádost, kdy si dlouhodobě nerozuměl s otcem, nerespektoval jeho nařízení, neplnil si řádně své školní povinnosti a několikrát utekl z domova. Matka s otcem nežila, měla novou rodinu, o chlapce nejevila zájem.
- Nezletilá D. B. (13 let) – dívka z pěstounské rodiny, ve které žila 10 let. Zde velké výchovné problémy, nechtěla si plnit své povinnosti. Pěstouny ignorovala, hrozila sebepoškozováním, pouze demonstrativně.

Rok 2009

- Nezletilá N. D. (12 let) – s nezletilou v rodině s více dětmi velké výchovné problémy, které rodiče nebyli schopni sami zvládnout. Nezletilá nerespektovala rodiče, dělala si, co chce. Její prognóza dle psychologického vyšetření byla ale příznivá, dalo se očekávat zlepšení chování, ale pod přísným vedením a odborném působení, aby si nezletilá uvědomila, jaká je její hranice, jaké jsou

vztahy v rodině, ať už k rodičům či sourozencům. Soud respektoval přání i samotné nezletilé, jež se zatím nechtěla vrátit domů.

Rok 2010

- Nezletilý O. F. (14 let) – narozen mimo manželství, otec neznámého pobytu. Matka měla celkem 5 dětí od čtyř různých otců. Nezletilý dlouhodobě sledován psychologem pro podezření na nepřiměřené fyzické trestání až týrání. Do rodiny docházela sociální asistentka za účelem vedení matky k řádné výchově dětí. Situace se v rodině vyhrotila, také došlo k výraznému zhoršení situace ve škole. Matka souhlasila s ústavní výchovou.
- Nezletilá L. P. (17 let) – nezletilá žila s otcem a zletilým bratrem, matka měla novou rodinu, kde nezletilá nechtěla být. Bratr nezletilou i otce fyzicky i slovně napadal, věc již mnohokrát řešila Policie ČR. Ta však pouze konstatovala, že jde o přešůpek a zletilého nelze vykázat. Nezletilá byla již ve špatném psychickém stavu, byla velmi uzavřená, špatně komunikovala. Vhodnější, než umístění v psychiatrické léčebně, se jevil její pobyt v dětském domově.
- Nezletilý L. B. (16 let) – nezletilý ve výchově matky, otec se o syna nezajímal, žil na Slovensku. Již delší dobu naprosto nerespektoval matku, kterou slovně vulgárně napadal, došlo i k fyzickému napadení matky. Opakovaně se dopouštěl krádeží finanční hotovosti. V neposlední řadě bylo důvodem umístění do ústavní výchovy zdárné dokončení alespoň základního vzdělání, protože měl velký počet neomluvené absence, do školy prakticky nechodil.
- Nezletilý A. K. (8 let) – do DD Budkov umístěn z důvodu nezájmu rodičů a nebyl nikdo ze širší rodiny, kdo by se o chlapce postaral. Otec žil na ubytovně, s nezletilým se prakticky neznal, na Slovensku měl další vyživovací povinnost. Matka střídala partnery, měla další 2 mladší nezletilé děti, se kterými se různě stěhovala po ČR. Nezletilý už zahájil povinnou školní docházku, nemohl se s matkou neustále někam stěhovat. Babička, která by se o chlapce teoreticky mohla postarat, sama psychicky nemocná, docházela ambulantně k psychiatrice. Chlapec byl hyperaktivní, babička si netroufala při svém zdravotním stavu na jeho výchovu.

- Nezletilý D. P. (13 let) – návrh na umístění do ústavního zařízení podala sama matka nezletilého. Se synem měla výchovné problémy, byl záškolák. Vůči ní byl vulgární, nedbal na její domluvy, dokonce ji fyzicky napadl. V poslední době přestal chodit do školy, matku neposlouchal. Vzhledem k tomu, že matka bydlela na ubytovně, bydlela zde i babička a otec se o chlapce nezajímal, není nikdo, kdo by mohl převzít péči o nezletilého.
- Nezletilá D. S. (11 let) – po rozvodu dítě svěřeno matce, s otcem se nestýká. Matka však nebyla vzhledem ke svým mentálním možnostem schopna zajistit řádnou a podnětnou výchovu nezletilé. Péče o nezletilou byla zanedbávána jak v oblasti materiální, tak v oblasti citového rozvoje. Z psychologického vyšetření nezletilé vyplynulo, že v rodině neměla pocit bezpečí a jistoty, a to z důvodu problematického vztahu s matkou i mladším bratrem. Sama nezletilá navíc sama vyjádřila přání žít raději v dětském domově než v rodině.

Rok 2011

- Nezletilí sourozenci S. V, F. D., D. D. (9, 7 a 4 roky) – otec i matka nastoupili do výkonu trestu, širší rodina nebyla schopna se o děti postarat.
- Nezletilá K. B. (14 let) – důvodem umístění nezletilé do Dětského domova Budkov byly výchovné obtíže, nerespektování rodičů, toulání a záškoláctví.
- Nezletilá T. K. (8 let) – na základě dlouhodobých výchovných problémů ve škole a na základě psychologického vyšetření nezletilé se prokázalo, že v rodině docházelo k týrání ze strany matky. Nezletilá sama souhlasila s přesunem do kolektivního zařízení. Matka byla vyšetřována na svobodě, protože měla v péči další dvě děti. Nejmladší z nich později usmrtila.
- Nezletilá P. K. (10 let) – ústavní výchova byla nařízena z důvodu vážného ohrožení zdárné výchovy nezletilé. Nezletilá dlouhodobě nerespektovala matku, dopouštěla se krádeží, toulala se, chodila za školu. Otec se na výchově prakticky nepodílel. Poté, co byla nezletilá opakovaně umístěna v různých zařízeních typu krizových center, již se ani nechtěla vrátit domů, uváděla, že se v kolektivních zařízeních cítí lépe než doma.
- Nezletilý D. N. (15 let) – návrh na ústavní výchovu podali poručníci, kteří měli nezletilého 11 let ve své péči. Nezletilý byl mimořádně výchovně náročný, ve

své anamnéze měl diagnostikován syndrom FAS, ADHD a ústavní deprivaci. Veškeré výchovné snahy poručníků zůstávaly bez efektu, po všech stránkách se cítili být vyčerpaní a daný stav ohrožoval stabilitu celé rodiny.

- Nezletilí sourozenci K. O., J. O. (5 a 3 roky) – ústavní výchova byla nařízena z důvodu nástupu matky do výkonu trestu, když otec byl neznámého pobytu.
- Nezletilí sourozenci J. F., F. F. (6 a 5 let) – otec závislý na alkoholu, dlouhodobě neměl žádné bydlení. Matka nebyla již v minulosti schopna pečovat o svých předchozích 5 dětí, které byly umístěny v SOS vesničce nebo pěstounské péči. Neschopnost rodičů o děti pečovat se stupňovala, až dospěla do té fáze, že se rodiče přestali o děti zajímat. Jiná fyzická osoba, která by mohla děti vychovávat, nebyla zjištěna.

Rok 2012

- Nezletilí sourozenci S. M., V. M. (dvojčata 3letá) – ústavní výchova byla nařízena z důvodu, že matka ani otec neměli v současné době vytvořeny základní podmínky pro příznivý vývoj nezletilých. Otec byl ve výkonu trestu, matčino zajištění bydlení i výživy dětí bylo v podstatě jen ve fázi představ, které nebyly zkonkretizovány.
- Nezletilí sourozenci M. M., S. M., (17 a 16 let) – návrh na ústavní výchovu odůvodněn tím, že nezletilí neměli kde bydlet, matka nezajišťovala o nezletilé ani základní péči. Sama byla nemocná, chodila na chemoterapii, neměla dostatek finančních prostředků. Otec byl z důvodu zaměstnání většinu roku mimo území ČR. Rodiče rozvedeni.
- Nezletilý J. J. (4 roky) – sourozenec T. K., která přišla do DD v roce 2010. Situace v rodině se vyhrotila, matka stíhána pro podezření ze spáchání zločinu těžkého ublížení na zdraví s následkem smrti u nejmladšího dítěte.

Rok 2013

- Nezletilý D. Z. (14 let) – dítě rozvedených rodičů, v péči matky. Matka ve výkonu trestu, o nezletilého se starala babička. Ta opustila byt, ve kterém nechala nezletilého zcela bez prostředků. Otec měl novou rodinu, o chlapce se nemohl postarat.

- Nezletilá H. P. (14 let) – důvodem nařízené ústavní výchovy byla skutečnost, aby nezletilá dokončila v dětském domově alespoň základní vzdělání. Matka totiž vůbec nedbala o to, aby dcera chodila pravidelně do školy, její absence jí omlouvala, neustále navštěvovaly lékaře a vymáhaly tam potvrzení o neschopnosti nezletilé chodit do školy. V domácnosti matky bylo třeba zavést alespoň základní hygienické podmínky, neboť v domácnosti zůstaly ještě další zletilé i nezletilé děti.
- Nezletilí sourozenci B. S., M. S. (5 a 4 roky) – matka dlouhodobě zanedbávala péči o své děti, nezajišťovala jim dostatek jídla, vulgárně jim nadávala, nechávala je bez dozoru na ulici. Spolupráce s matkou byla velmi problematická, doporučením OSPODu se nikdy neřídila. Pro neuhrazené nájemné byla exekučně vystěhovaná, situaci odmítla jakkoli řešit.
- Nezletilý Z. B. (14 let) – dítě rozvedených rodičů, výchovu zajišťovala matka. V poslední době se objevily výchovné problémy, které matka přestávala zvládat. Nezletilý zanedbával školní docházku, dopouštěl se trestných činů. Matka souhlasila s ústavní výchovou.

Rok 2014

- Nezletilí sourozenci D. Ř., M. M., M. M. (7, 5 a 3 roky) – umístění do dětského domova z důvodu nastoupení matky do výkonu trestu za úvěrový podvod. Otec neuveden u žádného z dětí. Nebyla zjištěna žádná fyzická osoba, která by se mohla o nezletilé starat.
- Nezletilé sourozenci A. J., R. J., P. J., P. J., J. J., N. J. (14, 13, 13, 6, 4 a 2 roky) – rodina dlouhodobě sledována, byla jí poskytována pomoc při řešení životní i finanční situace. Situace se vyhrotila, když se potvrdilo, že výchovné metody matky byly nepřiměřené, matka odsouzena pro trestný čin týrání svých nezletilých dětí. Otec si na výchovu dětí netroufal.
- Nezletilý L. B. (9 let) – nad nezletilým dříve stanoven soudní dohled, ten však nesplnil svůj účel. Matka ani širší rodina nebyla schopna zabezpečit řádnou péči o nezletilého. Otec v rodném listě není uveden.

Rok 2015

- Nezletilý J. B. (15 let) – ústavní výchova nařízena z důvodu nerespektování rodičů a agresivního chování nezletilého vůči nim. Rodiče nebyli schopni zabezpečit školní docházku nezletilého, bylo třeba, aby alespoň zdárně ukončil základní vzdělání.
- Nezletilí sourozenci T. H., V. H., V. H., T. H. (8, 8, 5 a 4 roky) – nad rodinou stanoven dohled, po mimořádném šetření se ale zjistilo, že se situace vyhrotila. V domácnosti zima, zažraná špína, nepořádek. Děti byly nedostatečně oblečené, hladové, špinavé. Všechny děti opožděny ve vývoji. Matka nechala děti v domácnosti napospas otci, který si s nimi nevěděl rady. Sama se odstěhovala k novému příteli.
- Nezletilá Ž. Š. (15 let) – nezletilá sama požádala orgán sociálně právní ochrany dětí o umístění do ústavního zařízení. Otec zemřel, žila s matkou a dvěma staršími bratry. Se staršími bratry si nerozuměla, tito ji verbálně i fyzicky napadali, matka nedokázala situaci řešit. Matka s umístěním do DD souhlasila.

Rok 2016

- Nezletilá A. F. (15 let) – ústavní výchova byla nařízena z důvodu narušených vztahů v rodině. Bylo třeba rodinné vztahy napravit a znovu navázat. Nezletilá tvrdila, že ji matka nepřiměřeně trestala a byla se svým novým přítelem, se kterým čekala dítě, proti ní. Matka si stěžovala na vzdorovitou povahu své dcery. Netajila se tím, že nezletilou doma prozatím nechce.
- Nezletilí sourozenci D. D., D. D., D. D. (13, 12, 12 let) – rodiče svým postojem, neustálými sliby, svým chováním a určitou mírou nezodpovědnosti způsobili to, že děti byly umístěny do dětského domova. Děti mají právo na péči rodičů, ale ta musí být řádným a odpovídajícím způsobem z jejich strany zajištěna. Výchova nezletilých byla dlouhodobě rodiči zanedbávána, nezletilí páchali trestnou činností, nechodili do školy a jejich psychický vývoj byl narušen.

Příloha II. – Shrnutí výsledků výzkumu v jednotlivých letech

Rok 2006

- přijato 15 dětí
  - poloviční sirotek – 1 dítě
  - rodiče rozvedeni – 6 dětí
  - matka samoživitelka – 2 děti
  - oba rodiče – 6 dětí
- důvod umístění do DD
  - nedostatečná nebo nezvládnutá péče rodičů – 10 dětí
  - neúměrné trestání dítěte – 2 děti
  - nezvládání výchovných problémů dítěte – 3 děti
  - umístění na vlastní žádost dítěte – 0 dětí
  - výkon trestu rodiče – 0 dětí

Rok 2007

- přijato 1 dítě z důvodu nezvládnuté péče matky samoživitelky

Rok 2008

- přijato 6 dětí
  - rodiče rozvedeni – 1 dítě
  - matka samoživitelka – 4 děti
  - oba rodiče – 1 dítě
- důvod umístění do DD
  - nedostatečná nebo nezvládnutá péče rodičů – 4 děti
  - neúměrné trestání dítěte – 0 dětí
  - nezvládání výchovných problémů dítěte – 1 dítě
  - umístění na vlastní žádost dítěte – 1 dítě
  - výkon trestu rodiče – 0 dětí

Rok 2009

- přijato 1 dítě z důvodu nezvládnutí jeho výchovných problémů

Rok 2010

- přijato 6 dětí
  - rodiče rozvedeni – 3 děti
  - matka samoživitelka – 3 děti
  - oba rodiče – 0 dětí
- důvod umístění do DD
  - nedostatečná nebo nezvládnutá péče rodičů – 1 dítě
  - neúměrné trestání dítěte – 2 děti
  - nezvládání výchovných problémů dítěte – 2 děti
  - umístění na vlastní žádost dítěte – 1 dítě
  - výkon trestu rodiče – 0 dětí

Rok 2011

- přijato 11 dětí
  - rodiče rozvedeni – 0 dětí
  - matka samoživitelka – 4 děti
  - oba rodiče – 7 dětí
- důvod umístění do DD
  - nedostatečná nebo nezvládnutá péče rodičů – 2 děti
  - neúměrné trestání dítěte – 1 dítě
  - nezvládání výchovných problémů dítěte – 3 děti
  - umístění na vlastní žádost dítěte – 0 dětí
  - výkon trestu rodiče – 5 dětí

Rok 2012

- přijato 5 dětí
  - rodiče rozvedeni – 2 děti
  - matka samoživitelka – 1 dítě
  - oba rodiče – 2 děti

- důvod umístění do DD
  - nedostatečná nebo nezvládnutá péče rodičů – 4 děti
  - neúměrné trestání dítěte – 1 dítě
  - nezvládání výchovných problémů dítěte – 0 dětí
  - umístění na vlastní žádost dítěte – 0 dětí
  - výkon trestu rodiče – 0 dětí

Rok 2013

- přijato 5 dětí
  - rodiče rozvedeni – 3 děti
  - matka samoživitelka – 2 děti
  - oba rodiče – 0 dětí
- důvod umístění do DD
  - nedostatečná nebo nezvládnutá péče rodičů – 2 děti
  - neúměrné trestání dítěte – 0 dětí
  - nezvládání výchovných problémů dítěte – 2 děti
  - umístění na vlastní žádost dítěte – 0 dětí
  - výkon trestu rodiče – 1 dítě

Rok 2014

- přijato 10 dětí
  - rodiče rozvedeni – 0 dětí
  - matka samoživitelka – 4 děti
  - oba rodiče – 6 dětí
- důvod umístění do DD
  - nedostatečná nebo nezvládnutá péče rodičů – 1 dítě
  - neúměrné trestání dítěte – 6 dětí
  - nezvládání výchovných problémů dítěte – 0 dětí
  - umístění na vlastní žádost dítěte – 0 dětí
  - výkon trestu rodiče – 3 děti

Rok 2015

- přijato 6 dětí
  - poloviční sirotek – 1 dítě
  - rodiče rozvedeni – 0 dětí
  - matka samoživitelka – 4 děti
  - oba rodiče – 1 dítě
- důvod umístění do DD
  - nedostatečná nebo nezvládnutá péče rodičů – 4 děti
  - neúměrné trestání dítěte – 0 dětí
  - nezvládání výchovných problémů dítěte – 1 dítě
  - umístění na vlastní žádost dítěte – 1 dítě
  - výkon trestu rodiče – 0 dětí

Rok 2016

- přijato 4 dětí
  - rodiče rozvedeni – 4 děti
  - matka samoživitelka – 0 dětí
  - oba rodiče – 0 dětí
- důvod umístění do DD
  - nedostatečná nebo nezvládnutá péče rodičů – 3 děti
  - neúměrné trestání dítěte – 0 dětí
  - nezvládání výchovných problémů dítěte – 1 dítě
  - umístění na vlastní žádost dítěte – 0 dětí
  - výkon trestu rodiče – 0 dětí

Abstrakt

MOLTAŠOVÁ, D. *Důvody umístění dětí do Dětského domova v Budkov v letech 2006–2016*. České Budějovice 2018. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Klíčová slova: dětský domov, náhradní rodinná péče, ústavní péče, rodina, poruchy funkce rodiny, důvod umístění

Bakalářská práce se zabývá důvody, které vedly k umístění dětí do Dětského domova Budkov. Teoretická část charakterizuje instituci rodiny, její typy a funkce. Dále popisuje poruchy funkce rodiny a důvody umístění ohrožených dětí mimo původní prostředí. Teoretická část také uvádí možnosti umístění dětí a typy stávajících zařízení pro výkon náhradní nebo ústavní péče.

Empirická část obsahuje vymezení metodiky výzkumné sondy a popis Dětského domova Budkov jako místa výzkumného šetření. Důvody umístění zjištěné v daném období jsou rozděleny do pěti kategorií. Ke každé kategorii je uvedena kazuistika, která charakterizuje konkrétní důvod, proč se dítě ocitlo v dětském domově. V závěru je navržena možnost využití bakalářské práce.

Abstract

Reasons for placing children in the Children's Home in Budkov in 2006–2016.

Keywords: Children's Home, replacement family care, institutional care, family, family function disorders, placing reasons

The bachelor thesis deals with the reasons that led to the placement of children in Budkov Children's Home. The theoretical part describes the institution of the family, its types and functions. It also describes family faults and the reasons for placing vulnerable children out of the original environment. The theoretical part also describes the possibilities of placing children and the types of existing facilities for alternative or institutional care.

The empirical part includes the definition of the research probe methodology and the description of the Budkov Children's Home as a research site. The placement reasons found during a given period are divided into five categories. Each category has a case report that describes the specific reason why the child was in a Children's Home. In conclusion, the possibility of using the bachelor thesis is proposed.